

MASTEROPLEIDING

JEUGDRECHT

FACULTEIT DER RECHTSGELEERDHEID

UNIVERSITEIT LEIDEN

QANU
Catharijnesingel 56
PO Box 8035
3503 RA Utrecht
The Netherlands

Telefoon: +31 (0) 30 230 3100
E-mail: support@qanu.nl
Internet: www.qanu.nl

Projectnummer: Q0659

© 2018 QANU

Tekst en cijfermateriaal uit deze uitgave mogen, na toestemming van QANU en voorzien van bronvermelding, door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze dan ook, worden overgenomen.



INHOUDSOPGAVE

RAPPORT OVER DE MASTEROPLEIDING JEUGDRECHT VAN DE UNIVERSITEIT LEIDEN..... 5

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE OPLEIDING	5
ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE INSTELLING	5
SAMENSTELLING VAN HET PANEL.....	5
WERKWIJZE VAN HET PANEL	6
SAMENVATTEND OORDEEL VAN HET PANEL	11
BEHANDELING VAN DE STANDAARDEN UIT HET BEOORDELINGSKADER VOOR DE BEPERKTE OPLEIDINGSBEOORDELING	13

BIJLAGEN 25

BIJLAGE 1: CURRICULA VITAE VAN DE PANELLEDEN	27
BIJLAGE 2: DOMEINSPECIFIEK REFERENTIEKADER.....	29
BIJLAGE 3: BEOOGDE EINDKWALIFICATIES.....	36
BIJLAGE 4: OVERZICHT VAN HET PROGRAMMA.....	39
BIJLAGE 5: BEZOEKPROGRAMMA	40
BIJLAGE 6: BESTUDEERDE EINDWERKEN EN DOCUMENTEN	43

Dit rapport is vastgesteld op 23/05/2018

RAPPORT OVER DE MASTEROPLEIDING JEUGDRECHT VAN DE UNIVERSITEIT LEIDEN

Dit rapport volgt het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO (d.d. 19 december 2014).

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE OPLEIDING

Masteropleiding Jeugdrecht

Naam van de opleiding:	Jeugdrecht
CROHO-nummer:	66474
Niveau van de opleiding:	master
Oriëntatie van de opleiding:	academisch
Aantal studiepunten:	60 EC
Afstudeerrichtingen:	-
Locatie(s):	Leiden
Variant(en):	voltijd
Onderwijstaal:	Nederlands
Vervaldatum accreditatie:	03/07/2019

Het bezoek van het visitatiepanel Rechtsgeleerdheid aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Leiden vond plaats op 22-24 november 2017.

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN DE INSTELLING

Naam van de instelling:	Universiteit Leiden
Status van de instelling:	bekostigde instelling
Resultaat instellingstoets:	positief

SAMENSTELLING VAN HET PANEL

De NVAO heeft op 7 augustus 2017 ingestemd met de samenstelling van het panel. Het panel dat de masteropleiding Jeugdrecht beoordeelde bestond uit:

- Em. prof. dr. R. (Roel) Fernhout, voorzitter Landelijk Orgaan Wetenschappelijke Integriteit (LOWI), emeritus bijzonder hoogleraar Migratierecht en Rechtsbescherming aan de Radboud Universiteit Nijmegen en voormalig Nationale Ombudsman [voorzitter];
- Prof. dr. J. (Jan) Struiksma, hoogleraar Bestuursrecht, in het bijzonder Ruimtelijk Bestuursrecht, aan de Vrije Universiteit Amsterdam [vice-voorzitter];
- Em. prof. dr. G.P.M.F. (Gerard) Mols, emeritus hoogleraar Straf- en Strafprocesrecht aan en voormalig Rector Magnificus van Maastricht University;
- Prof. dr. B.E. (Barbara) Reinhartz, eerst hoogleraar Notarieel Recht, daarna hoogleraar Personen- en familierecht, in het bijzonder Familievermogensrecht, aan de Universiteit van Amsterdam;
- Prof. dr. M.G. (Michael) Faure, hoogleraar Vergelijkend Internationaal Milieurecht aan Maastricht University en hoogleraar Comparative Private Law and Economics aan de Erasmus Universiteit Rotterdam;
- Prof. dr. R.G. (Rainer) Prokisch, hoogleraar Belastingrecht, in het bijzonder Europees en Internationaal Belastingrecht, aan Maastricht University;
- Prof. dr. J.B. (Hanneke) Spath, hoogleraar Burgerlijk Recht aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Radboud Universiteit in Nijmegen;
- V.A. (Veerle) van Waarde LLB, masterstudent Nederlands Recht, specialisatie Staats- en Bestuursrecht, aan Maastricht University.

Het panel werd ondersteund door Adrienne Wieldraaijer-Huijzer MA, die optrad als secretaris.

De curricula vitae van de panelleden zijn opgenomen in Bijlage 1.

WERKWIJZE VAN HET PANEL

De visitatiegroep Rechtsgeleerdheid

De beoordeling van de masteropleiding Jeugdrecht aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Leiden was onderdeel van de visitatie Rechtsgeleerdheid. Van oktober 2017 tot en met maart 2018 beoordeelden drie panels in totaal 92 opleidingen aan elf universiteiten. In overleg met de NVAO is ervoor gekozen om binnen de overkoepelende visitatiegroep Domein Rechtsgeleerdheid drie subclusters (in het vervolg clusters) van instellingen aan te wijzen:

Cluster I	Universiteit van Amsterdam, Vrije Universiteit, Erasmus Universiteit Rotterdam, Nyenrode Business Universiteit;
Cluster II	Universiteit Leiden, Tilburg University, Universiteit Utrecht;
Cluster III	Maastricht University, Open Universiteit, Radboud Universiteit Nijmegen, Rijksuniversiteit Groningen.

Ieder cluster werd door een eigen panel beoordeeld. De panels bestonden voor elk cluster uit de volgende leden:

Cluster I

- Em. prof. mr. I.F. (Ige) Dekker (voorzitter)
- Prof. dr. mr. P.P.T. (Paul) Bovend'eert (vice-voorzitter)
- Em. prof. dr. mr. T.A. (Theo) de Roos
- Prof. dr. P.H.J. (Peter) Essers
- Prof. dr. mr. A.L.B (Aurelia) Colombi Ciacchi
- Dr. mr. W.H.F.M. (Wouter) Cortenraad LLM
- Prof. dr. mr. G.E. (Gerrit) van Maanen
- V.A. (Veerle) van Waarde LLB
- R.P.M.G. (Robert) van den Boorn LLB
- D.H. (Danielle) Arnold LLB
- Prof. mr. dr. P. (Peggy) Valcke
- Prof. dr. L.J. (Larissa) van den Herik

Cluster II

- Em. prof. dr. R. (Roel) Fernhout (voorzitter)
- Prof. dr. J. (Jan) Struiksma (vice-voorzitter)
- Em. prof. dr. G.P.M.F. (Gerard) Mols
- Prof. dr. B.E. (Barbara) Reinhartz
- Prof. dr. M.G. (Michael) Faure
- Prof. dr. R.G. (Rainer) Prokisch
- Prof. dr. A.A.H. (Aukje) van Hoek
- Prof. dr. M.B.M. (Marco) Loos
- Prof. dr. J.B. (Hanneke) Spath
- V.A. (Veerle) van Waarde LLB
- R.P.M.G. (Robert) van den Boorn LLB
- D.H. (Danielle) Arnold LLB
- Prof. dr. A.A. (Antoon) Quaadvlieg

Cluster III

- Em. prof. mr. A.F.M. (Adriaan) Dorresteyn (voorzitter)
- Prof. mr. E. (Elies) van Sliedregt (vice-voorzitter)
- Prof. dr. R.A. (Ramses) Wessel

- Prof. dr. mr. A.J.C. (Adrienne) de Moor-van Vugt
- Em. prof. mr. L.C. (Laurens) Winkel
- Em. prof. mr. drs. H.P.A.M. (Henk) van Arendonk
- Prof. dr. Y. (Yves) Jorens
- Dr. D. (Dominique) Sluijsmans
- Dr. mr. S.A. (Sonja) Kruisinga
- V.A. (Veerle) van Waarde LLB
- R.P.M.G. (Robert) van den Boorn LLB
- D.H. (Danielle) Arnold LLB
- Prof. M. (Manuel) Desantes Real
- Prof. mr. A.A. (Antoon) Quaadvlieg
- Prof. mr. H.N. (Harriët) Schelhaas

Voor elk bezoek binnen een cluster werd vervolgens een subpanel aangesteld, gebaseerd op de expertise en beschikbaarheid van panelleden en rekening houdend met mogelijke belangenverstremgeling. Bij het bezoek aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Leiden bestond het panel uit de volgende leden:

- Em. prof. dr. R. (Roel) Fernhout (voorzitter)
- Prof. dr. J. (Jan) Struiksma (vice-voorzitter)
- Em. prof. dr. G.P.M.F. (Gerard) Mols
- Prof. dr. B.E. (Barbara) Reinhartz
- Prof. dr. M.G. (Michael) Faure
- Prof. dr. R.G. (Rainer) Prokisch
- Prof. dr. J.B. (Hanneke) Spath
- V.A. (Veerle) van Waarde LLB

Coördinatie en secretarissen

Dr. Fiona Schouten was uitvoerend coördinator van de visitatie Rechtsgeleerdheid, drs. Linda te Marvelde supervisor en Marcella van Schie MA projectondersteuner. Voor cluster I traden drs. José van Zwieten (UvA, VU) en dr. Marianne van der Weiden (EUR, Nyenrode) op als secretaris, voor cluster II Adrienne Wieldraaijer-Huijzer MA (UL) en dr. Floor Meijer (TiU en UU) en voor cluster III drs. Renate Prenen (MU, OU, RU en RUG). Daarnaast was Fiona Schouten voor de bezoeken aan de UvA, EUR, MU en RU tweede secretaris vanwege parallelsessies in het programma en aan de RUG vanwege voorgenomen naamswijzigingen van opleidingen.

Consistentie en ijking

De consistentie in de beoordeling binnen en tussen de drie clusters werd op diverse manieren geborgd:

1. De coördinator van QANU was bij elk bezoek aanwezig bij de start van elk visitatiebezoek en bij het opstellen van de eindoordelen;
2. De coördinator was bij het eerste bezoek in ieder subcluster aanwezig;
3. Er vonden ijkingsoverleggen plaats op vrijdag 8 december 2017 en 6 april 2018 waarin voorzitters, vice-voorzitters, studentleden en de coördinator van QANU werkwijze en beoordeling bespraken;
4. De voorzitters waren in ieder geval bij één bezoek buiten hun eigen cluster als toehoorder aanwezig;
5. De student-panelleden rouleerden; zij namen deel aan ten minste één bezoek in elk cluster;
6. Voorafgaand aan de bezoeken vond er op 29 augustus 2017 een overleg plaats tussen coördinator en secretarissen, waarin de werkwijze werd besproken.

Vorbereiding

Op 23 maart 2017 werden de voorzitters van de drie panels gezamenlijk door QANU geïnformeerd over de werkwijze tijdens de visitatie Rechtsgeleerdheid, de beoordelingskaders en de bezoekplanning. Daarbij spraken zij ook over wederzijdse afstemming en onderlinge communicatie.

De voorzitters kwamen naar aanleiding hiervan tot een gezamenlijke richtlijn voor hun werkwijze bij de scriptieselectie en tot een omschrijving van aard en aantal van de vakken die tijdens de bezoeken door de opleidingen ter inzage werden gegeven.

Alle leden van de drie panels kwamen op 19 juni 2017 bijeen voor een startvergadering. Tijdens die bijeenkomst werden de panelleden geïnformeerd over de van toepassing zijnde beoordelingskaders en de planning van de bezoeken. De panelleden reflecteerden ook op de inhoud en het gebruik van het domeinspecifiek referentiekader voor de visitatiegroep (zie bijlage 2).

In de aanloop naar het visitatiebezoek aan Universiteit Leiden stelden coördinator en panelvoorzitter een selectie samen van eindwerken van de te beoordelen opleidingen. Deze eindwerken werden gekozen uit een lijst van afgestudeerden over de periode tussen 01/09/2015 en 31/08/2017. De selectie vond plaats volgens de Beoordelingsrichtlijn eindwerken van de NVAO. Daarbij hielden de coördinator en voorzitter rekening met variatie in onderwerpkeuze, afstudeervariant, begeleiding en beoordeling. Het panel bestudeerde deze selectie en de bijbehorende beoordelingsformulieren.

De coördinator stelde een bezoekprogramma op in overleg met de contactpersonen van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid. Dit bezoekprogramma is in dit rapport opgenomen als bijlage 5. De Faculteit der Rechtsgeleerdheid selecteerde vervolgens voor elke gespreksronde representatieve gesprekspartners die ter goedkeuring werden voorgelegd aan het panel en de coördinator.

Na ontvangst van de kritische reflectie controleerde de coördinator deze op kwaliteit en volledigheid alvorens haar ter bestudering naar het panel te sturen. De panelleden lazen de kritische reflectie en formuleerden op basis daarvan vragen en eerste bevindingen.

Bezoek

Het visitatiebezoek aan de Universiteit Leiden vond plaats op 22-24 november 2017. Tijdens het bezoek bestudeerde het panel het ter inzage gevraagde materiaal. Een overzicht van dit materiaal is te vinden in bijlage 6. Het panel sprak met studenten en docenten, formeel en informeel verantwoordelijken, alumni en vertegenwoordigers van de opleidings- en examencommissie en. Tevens bood het panel studenten en docenten de gelegenheid om informeel met het panel te spreken tijdens een inloopspreekuur. Van die gelegenheid is geen gebruik gemaakt.

Het panel beëindigde het bezoek met een intern overleg om zijn voorlopige bevindingen te formuleren. Ter afsluiting van het bezoek gaf de voorzitter een publieke mondelinge toelichting, waarin hij de voorlopige indrukken en algemene observaties van het panel presenteerde.

Rapportage

De secretaris schreef een conceptrapport op basis van de bevindingen van het panel. Dit legde de coördinator voor aan de panelleden. Na verwerking van hun commentaar en na akkoord van het panel stuurde de coördinator het rapport naar de Faculteit der Rechtsgeleerdheid met het verzoek om feitelijke onjuistheden te melden. De reactie van het bestuur op het conceptrapport werd voorgelegd aan de voorzitter van het panel en feitelijke onjuistheden werden op zijn verzoek gecorrigeerd. Vervolgens werd het rapport door het panel vastgesteld en toegestuurd aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid en aan het College van Bestuur van de Universiteit Leiden.

Beslisregels

In overeenstemming met het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO heeft het panel de volgende definities voor de beoordeling van de afzonderlijke standaarden en de opleiding als geheel gehanteerd:

Basiskwaliteit

De kwaliteit die in internationaal perspectief redelijkerwijs verwacht mag worden van een bachelor- of masteropleiding binnen het hoger onderwijs.

Onvoldoende

De opleiding voldoet niet aan de gangbare basiskwaliteit en vertoont op meerdere vlakken ernstige tekortkomingen.

Voldoende

De opleiding voldoet aan de gangbare basiskwaliteit en vertoont over de volle breedte een acceptabel niveau.

Goed

De opleiding steekt systematisch uit boven de gangbare basiskwaliteit.

Excellent

De opleiding steekt systematisch ver uit boven de gangbare basiskwaliteit en geldt als een internationaal voorbeeld.

SAMENVATTEND OORDEEL VAN HET PANEL

Masteropleiding Jeugdrecht

Beoogde eindkwalificaties

Volgens het panel kenmerkt de opleiding Jeugdrecht zich door een juridisch multidisciplinaire aanpak in combinatie met een sterke aansluiting op de beroepspraktijk. Het prijst de opleiding om deze onderscheidende opzet. Het panel heeft begrip voor de keuze de opleiding zo vorm te geven dat die sterk nationaal gericht is, maar meent dat een rechtsvergelijkende of internationaal gerichte benadering voor verdieping zou kunnen zorgen. Het panel adviseert de opleiding om de mate van Engelse taalvaardigheid waarover afgestudeerden dienen te beschikken, op te nemen in de eindkwalificaties.

Onderwijsleeromgeving

Naar het oordeel van het panel heeft de masteropleiding Jeugdrecht een duidelijke en logische structuur, die zich onderscheidt door een sterke vaardighedenlijn en kleinschalig, activerend onderwijs met een breed en gevarieerd palet aan werkvormen. Volgens het panel slaagt de opleiding erin een goede balans te bewerkstelligen tussen haar academische en professionele oriëntatie, die beide zeer sterk zijn vormgegeven in het curriculum. Wel raadt het de opleiding aan om meer aandacht aan internationale thema's te besteden. De docentenstaf is van voldoende omvang en combineert inhoudelijke en academische expertise met didactische expertise. Het panel acht het positief dat veel docenten ook in de beroepspraktijk actief zijn. Studenten ervaren de opleiding als inhoudelijk zwaar, maar goed te doen. Zij worden uitgedaagd en geactiveerd. De kleinschaligheid van de opleiding bevordert de studeerbaarheid: studenten en docenten vormen een hechte en betrokken gemeenschap. Het panel raadt de opleiding aan te overwegen het scriptietraject van een strakker tijdschema te voorzien, maar stelt vast dat de opleiding studenten mede dankzij het uitgebreide vaardighedentraject gedegen toerust op het schrijven van de scriptie.

Toetsing

Het panel heeft vastgesteld dat toetsbeleid en toetssystematiek binnen de Faculteit der Rechtsgeleerdheid *work in progress* zijn en dat men actief bezig is hiervoor draagvlak te scheppen onder de docentenstaf. Het panel heeft opgemerkt dat de opleiding Jeugdrecht, die beschikt over een toetsplan, toetsdossiers en toetsmatrijzen voor de schriftelijk getoetste grote vakken, binnen de faculteit een voortrekkersrol vervult waar het de systematisering en borging van de kwaliteit van toetsing betreft. Op basis van de toetsen en scriptiebeoordelingsformulieren die het heeft gezien concludeert het panel dat toetsing onder de docenten en het opleidingsmanagement veel aandacht geniet. De toetsvormen binnen de opleiding zijn zeer gevarieerd. Het panel is onder de indruk van de proactieve werkwijze van de examencommissie, de zeer uitgebreide en uitgewerkte kwaliteitsonderzoeken die de verschillende subcommissies uitvoeren en de opvolging die de commissie geeft aan haar constatering en aanbevelingen. Wel zou zij de vragenlijst over toetsing voor vakcoördinatoren kunnen inkorten nu toetsmatrijzen en toetsplannen steeds meer inzicht geven in toetsing binnen het betreffende vak. Het panel constateert met waardering dat de examencommissie garant staat voor de kwaliteit van toetsing binnen de faculteit, met inbegrip van de masteropleiding Jeugdrecht.

Gerealiseerde eindkwalificaties

Het panel was zeer onder de indruk van het hoge academische niveau van de scripties die het gelezen heeft van de masteropleiding Jeugdrecht. Ze besteden veel aandacht aan internationale wetenschappelijke literatuur en methodologie. De opleiding sluit zeer goed aan op de arbeidsmarkt. De afgestudeerden hebben mede dankzij de inspanningen van de opleiding goede perspectieven en komen over het algemeen goed terecht.

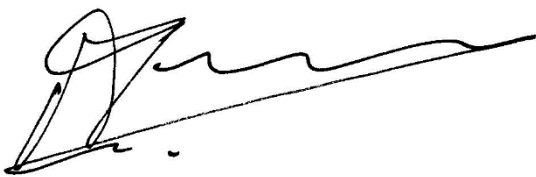


Het panel beoordeelt de Standaarden uit het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling als volgt:

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties	voldoende
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	goed
Standaard 3: Toetsing	goed
Standaard 4: Gerealiseerde eindkwalificaties	goed
Algemeen eindoordeel	goed

De voorzitter en de secretaris van het panel verklaren hierbij dat alle panelleden kennis hebben genomen van dit rapport en instemmen met de hierin vastgestelde oordelen. Zij verklaren ook dat de beoordeling in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Datum: 23/05/2018



Em. prof. dr. R. (Roel) Fernhout



Adrienne Wieldraaijer-Huijzer MA

BEHANDELING VAN DE STANDAARDEN UIT HET BEOORDELINGSKADER VOOR DE BEPERKTE OPLEIDINGSBEOORDELING

De masteropleiding Jeugdrecht wordt aangeboden door de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Leiden. Naast deze twee opleidingen verzorgt de faculteit de bachelor- en masteropleidingen Rechtsgeleerdheid, Notarieel Recht en Fiscaal Recht. Deze opleidingen worden eveneens in het kader van de visitatie Rechtsgeleerdheid beoordeeld. De faculteit verzorgt ook de bacheloropleiding Criminologie en twee masteropleidingen Criminologie, alsmede een aantal advanced masteropleidingen, zoals de masteropleiding International Children's Rights. De Faculteit der Rechtsgeleerdheid kent een Faculteitsbestuur dat bestaat uit de decaan, de portefeuillehouder onderzoek (vice-decaan), de portefeuillehouder onderwijs, de directeur bedrijfsvoering en het student-lid (assessor). Iedere opleiding heeft een opleidingsdirecteur, die verantwoordelijk is voor de kwaliteit van en de samenhang binnen de opleiding. Afstemming tussen de opleidingen vindt plaats in het onderwijsbestuur, dat het faculteitsbestuur adviseert over onderwijsgerelateerde onderwerpen. Een faculteitsbrede examencommissie is aangesteld. Elke opleiding kent een eigen opleidingscommissie; de opleidingscommissies vergaderen minstens viermaal per jaar gezamenlijk.

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties

De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting:

De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau en oriëntatie (bachelor of master; hbo of wo) binnen het Nederlandse kwalificatieraamwerk. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding. Voor zover van toepassing zijn de beoogde eindkwalificaties tevens in overeenstemming met relevante wet- en regelgeving.

Bevindingen

Volgens de kritische reflectie beoogt de Universiteit Leiden brede academische juridische opleidingen aan te bieden die er op gericht zijn studenten op te leiden met een sterk analytisch, strategisch, creatief en reflectief vermogen, die beschikken over een brede maatschappelijke en mondiale oriëntatie en die kunnen schakelen tussen algemene kaders en individuele situaties, belangen kunnen afwegen en beschikken over een goede taalvaardigheid. De Faculteit der Rechtsgeleerdheid kiest ervoor haar juridische opleidingen zo in te richten dat vrijwel alle studenten een diploma met civiel effect verwerven, waarmee zij toegang kunnen krijgen tot de advocatuur, de rechterlijke macht en het openbaar ministerie. In het onderwijs wordt het positieve recht behandeld vanuit de algemene juridische leerstukken en wordt de student uitgedaagd tot diepgang in juridisch-analytisch denken. Deze algemene uitgangspunten vinden hun weerslag in het profiel en de beoogde eindkwalificaties van de opleidingen die de faculteit aanbiedt, waaronder de masteropleiding Jeugdrecht.

Volgens de kritische reflectie stelt de masteropleiding Jeugdrecht kinderrechten vanuit internationaal en Europees perspectief en de positie van de minderjarige in het recht centraal. De grondslagen en beginselen van kinderrechten worden bekeken vanuit mensenrechtelijk perspectief en worden toegepast op juridische situaties waar kinderen in Nederland mee te maken krijgen. De opleiding levert zo juristen af die vanuit een rechtsgebiedoverstijgende aanpak in staat zijn om juridische vraagstukken over kinderen deskundig op te lossen. De juridisch multidisciplinaire opleiding grijpt terug op het strafrecht, het civiele recht en het bestuursrecht en besteedt aandacht aan de doorwerking van de internationale mensenrechten in de Nederlandse rechtsorde. Daarnaast besteedt de opleiding aandacht aan de invloed van andere disciplines, zoals criminologie en pedagogiek, op het jeugdrecht. De masteropleiding Jeugdrecht is uniek in Nederland. Elders worden wel keuzevakken



of minoren op het gebied van het jeugdrecht aangeboden. Het panel constateert dat de opleiding zich in haar multidisciplinaire aanpak duidelijk onderscheidt in nationaal perspectief.

De opleiding Jeugdrecht onderscheidt zich niet alleen door de multidisciplinaire aanpak, maar ook door een sterke professionele oriëntatie. De opleiding geeft studenten bagage mee om ook op andere rechtsgebieden te kunnen werken. Loopbaanmogelijkheden zijn hierdoor niet beperkt tot functies binnen het jeugdrecht. De brede juridische basis van de masteropleiding maakt alumni geschikt voor posities in de advocatuur, de rechterlijke macht, het Openbaar Ministerie, functies bij Gecertificeerde Instellingen of de Raad voor de Kinderbescherming, beleidsfuncties bij de (rijks)overheid, functies bij non-profitorganisaties (zoals belangenorganisaties), onderzoeksfuncties bij de universiteit, het ministerie van Justitie en Veiligheid of particuliere onderzoeksinstellingen. In combinatie met een op het civiel effect gerichte bacheloropleiding verwerven studenten Jeugdrecht een diploma met civiel effect, zodat zij toegang kunnen krijgen tot de advocatuur, de rechterlijke macht en het openbaar ministerie. De aansluiting op de arbeidsmarkt wordt mede bevorderd door de Raad van Advies (RvA). Deze raad is ingesteld om de samenwerking met het werkveld structureel te verankeren in de opleiding. Hij bestaat uit vijf leden uit verschillende sectoren van het beroepenveld. Het panel stelt op prijs dat het beroepenveld betrokken is geweest bij de profielbepaling en dat de eindtermen in overleg met de RvA zijn opgesteld. Het is positief over de manier waarop de professionele oriëntatie door de opleiding wordt vormgegeven.

Het panel merkt wel op dat de masteropleiding Jeugdrecht sterk nationaal gericht is. Hoewel de opleiding aansluit op het internationaal jeugdrecht, ligt de focus van de opleiding primair op de uitwerking daarvan binnen de Nederlandse rechtsorde. Ook de aansluiting met de beroepspraktijk is primair nationaal georiënteerd. Het panel begrijpt deze keuze, maar is van oordeel dat de opleiding een meer verdiepend karakter zou krijgen wanneer een zekere mate van rechtsvergelijking in de profilering en de eindkwalificaties zou worden opgenomen.

De doelstellingen van de opleiding zijn uitgewerkt in duidelijk omschreven eindkwalificaties, die in overeenstemming zijn met het domeinspecifieke referentiekader. De eindtermen verwijzen duidelijk naar de Dublin-descriptoren en geven daarmee naar het oordeel van het panel in voldoende mate aan dat het niveau dat wordt nagestreefd een academisch masterniveau is. Het panel is positief over de uitvoerige wijze waarop de eindkwalificaties invulling geven aan de doelstellingen van de opleiding. Zo beschrijft eindterm 1 welke specifieke internationale verdragen en welke relevante bepalingen uit verschillende wetboeken in de opleiding aan de orde komen. Het panel raadt de opleiding aan om de mate van Engelse taalvaardigheid waarover afgestudeerden dienen te beschikken, op te nemen in de eindkwalificaties. Men zou kunnen nadenken over manieren om het aandeel van Engels en internationalisering in de curricula uit te breiden (zie ook standaard 2).

Overwegingen

Volgens het panel kenmerkt de opleiding Jeugdrecht zich door een juridisch multidisciplinaire aanpak in combinatie met een sterke aansluiting op de beroepspraktijk. Het prijst de opleiding om deze onderscheidende opzet. Het panel heeft begrip voor de keuze de opleiding zo vorm te geven dat die sterk nationaal gericht is, maar meent dat een rechtsvergelijkende of internationaal gerichte benadering voor verdieping zou kunnen zorgen. Het panel adviseert de opleiding om de mate van Engelse taalvaardigheid waarover afgestudeerden dienen te beschikken, op te nemen in de eindkwalificaties.

Conclusie

Masteropleiding Jeugdrecht: het panel beoordeelt Standaard 1 als 'voldoende'.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Toelichting:

De inhoud en vormgeving van het programma stellen de toegelaten studenten in staat de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De kwaliteit van het personeel en van de opleidingsspecifieke voorzieningen is daarbij essentieel. Programma, personeel en voorzieningen vormen een voor studenten samenhangende onderwijsleeromgeving.

Bevindingen*Curriculum*

De masteropleiding Jeugdrecht is een eenjarig programma van 60 EC met twee instroommomenten, in september en februari. Het onderwijs wordt verzorgd in twee semesters van veertien weken, die elk in twee blokken zijn opgedeeld. De masteropleiding Jeugdrecht heeft een capaciteitsbeperking. Dit betekent dat er, in het geval dat er meer aanmeldingen dan plaatsen zijn, geselecteerd wordt. De capaciteit is vastgesteld op in totaal 50 studenten (45 voor de septemberaanmeldingen en 5 voor de februariaanmeldingen). De selectie wordt uitgevoerd door een hiertoe ingestelde commissie. Studenten worden geselecteerd op basis van hun studieresultaten, relevante ervaring binnen de voorafgaande opleiding, relevante ervaring buiten de studie en motivatie.

De vakinhoudelijke basis van het curriculum bestaat uit vier verplichte vakken (elk 5 EC): Personen- en familierecht, Jeugd en straf(proces)recht, Jeugdbescherming en jeugdhulp en Children's Rights. Daarnaast kunnen studenten in het tweede semester kiezen tussen Regulating Online Child Safety (5 EC) en Kind & migratie (5 EC). Opvallend aan de opzet van het masterprogramma is het uitgebreide traject van vakken waarin academische vaardigheden worden geoefend. De opleiding begint met interactievak Interaction of Legal Systems (ILS), dat bedoeld is als koppeling tussen de breedte van een juridische bacheloropleiding en de meer specialistische masteropleiding. In ILS wordt de interactie van verschillende rechtsgebieden bestudeerd en gaan studenten aan de slag met een onderzoekopzet. ILS is recent ingevoerd naar aanleiding van een behoefte om de instromende studenten, die vanuit het hele land komen, op een meer gelijk niveau te brengen en om problemen met academisch schrijven op masterniveau vroegtijdig te ondervangen. Het vak is per september 2017 in opzet veranderd nadat uit evaluaties bleek dat het door studenten werd ervaren als te weinig aansluitend bij het specifieke vakgebied van deze masteropleiding. Zij waren teleurgesteld dat de specialisatie die een masteropleiding biedt, niet direct in het eerste vak zichtbaar was. Het vak wordt nu in een variant aangeboden die sterker op de opleiding is toegespitst. Het panel is tevreden met deze snelle aanpassing en heeft uit gesprekken met studenten opgemaakt dat de meesten blij zijn met deze extra kans om hun onderzoeksvaardigheden te oefenen.

Naast ILS kent de masteropleiding Jeugdrecht de combinatie van Practicum en Privatissimum, door studenten en docenten aangeduid als 'Priv en Prac'. Dit tweetal vakken van elk 10 EC vormt al vanaf de start in 2012 een vaste waarde in het studieprogramma van de opleiding. In beide vakken ligt het accent op het aanleren van de voor rechtswetenschappelijk onderzoek en voor de rechtspraktijk noodzakelijke onderzoeks- en schrijfvaardigheden. In het Practicum Jeugdrecht staan de producten centraal die voor de rechtspraktijk van belang zijn (bijvoorbeeld het schrijven van een pleitnota, beschikking of vonnis, of het geven van juridisch advies). Binnen het vak Privatissimum, waarin de wetenschappelijke onderzoeksvaardigheden centraal staan, hebben de studenten de keuze uit drie jaarlijks wisselende trajecten. In 2016 waren dit (i) de jeugdige in het strafrecht, (ii) de rechtspositie van het pleegkind en (iii) de leerplicht en het recht op onderwijs. Studenten leren in deze vakken juridische vraagstukken op hun terrein diepgaand en in onderling verband te analyseren en te interpreteren, daarover kritische vragen te stellen en originele en creatieve juridische oplossingen aan te dragen. Van de studenten wordt verwacht dat zij in staat zijn een juridisch probleem te analyseren en dit aan de hand van relevante literatuur en jurisprudentie op te lossen door middel van een begrijpelijk en goed opgebouwd origineel betoog. Daarnaast leren ze om op basis van



wetenschappelijk verantwoorde feiten en gegevens en op basis van een beargumenteerde, verantwoorde en controleerbare afweging zelfstandig een mening te vormen over juridische vraagstukken en die mening uit te leggen en te verdedigen in een wetenschappelijk debat. Het verschil tussen het Practicum en het Privatissimum is dat bij het Practicum verschillende onderwerpen worden uitgediept, terwijl in het Privatissimum één thema centraal staat. Het vak biedt een verdieping in het gekozen onderwerp en is gericht op het aanleren van rechtswetenschappelijke vaardigheden. Bij het Practicum zijn de opdrachten zeer verschillend en gericht op het aanleren van in de praktijk noodzakelijke vaardigheden. In de masteropleiding Jeugdrecht is een samenwerking aangegaan met de rechtbank Den Haag, waarbij de studenten pleitervaring kunnen opdoen.

Het panel constateerde dat de studenten en alumni die het sprak unaniem lovend waren over Practicum en Privatissimum. Ze beschreven dat ze in het Practicum de kans kregen om zich te verdiepen in het vak en dit toe te passen op concrete casuïstiek. Bovendien gaven ze aan in heel korte tijd op hoog niveau te leren schrijven in het Privatissimum. Het lijkt volgens het panel geen twijfel dat de combinatie van 'Priv en Prac' van grote meerwaarde is voor de academische vorming van de studenten, terwijl de opgedane vaardigheden tegelijkertijd van belang zijn in de beroepspraktijk waarop de masteropleiding ze voorbereidt. Privatissimum en Practicum hebben zich volgens het panel bewezen als *best practice* voor juridische masteropleidingen. Ze vormen een goede voorbereiding op de masterscriptie als sluitstuk van de vaardighedenlijn.

Als toevoeging op de vaardighedenlijn kent de opleiding bovendien nog het Scriptielab. Dit vak wordt extracurriculair aangeboden: in december voor de septemberinstroom, in mei voor de februariinstroom. Hier krijgen studenten begeleiding om hun onderzoeksvraag en onderzoeksopzet helder te krijgen en goed te formuleren, waarbij studenten uitgebreide feedback krijgen van docenten en *peers*. Het panel is enthousiast over dit extracurriculaire vak, dat de vaardighedenlijn in zijn ogen nog versterkt.

Het panel is tevreden met de inhoud van het programma, maar constateert wel dat er in het programma weinig aandacht uitgaat naar internationalisering. Zo wordt de opleiding geheel in het Nederlands aangeboden. Het vak Children's Rights heeft Engelstalige lesstof en is in het verleden wel in het Engels gedoceerd, maar daarmee is men gestopt omdat dit ten koste van de diepgang leek te gaan en door de Nederlandstalige groep studenten als gekunsteld werd ervaren. Hoewel het panel begrip heeft voor de keuze om een primair nationaal gericht masterprogramma vorm te geven (dat binnen de faculteit een internationale pendant heeft in de in 2015 gestarte masteropleiding International Children's Rights), vindt het toch dat de opleiding, mede in het licht van de facultaire inzet op internationalisering, meer aandacht aan internationale thematiek zou kunnen besteden. De docentenstaf begeeft zich in zijn onderzoek immers wel deels op het terrein van het internationale jeugdrecht. Het panel adviseert de opleiding dan ook om, zonder de nationale focus los te laten, meer plaats in te ruimen voor een breder internationaal perspectief binnen het studieprogramma.

Oriëntatie

De masteropleiding Jeugdrecht heeft een nadrukkelijk academisch en multidisciplinair karakter. Het panel heeft de inhoud van de vakken bestudeerd en erover gesproken met docenten, studenten en alumni van de opleiding. Op basis daarvan constateert het dat de opleiding erin slaagt een goede balans te bereiken tussen de verschillende disciplines die samenkomen in de vakken. Het is ervan overtuigd geraakt dat studenten een duidelijk beeld krijgen van de verschillende juridische en niet-juridische deelgebieden die aan de orde komen, en dat zij daarop kunnen reflecteren. Het academisch gehalte van de opleiding manifesteert zich daarnaast in de verwevenheid van onderwijs en onderzoek. Docenten vertellen veel over het lopend onderzoek binnen de afdeling en verwijzen in het onderwijs naar de stand van de wetenschap. Studenten lezen nationale en internationale artikelen van recente datum. Daarnaast is het panel opgevallen dat studenten veelal een actieve rol spelen bij het onderzoek van hun docenten. Zij leveren een bijdrage aan hun onderzoek, bijvoorbeeld door observatieonderzoek uit te voeren bij jeugdbeschermingszaken. Studenten gebruiken dit onderzoek in een enkel geval als basis voor hun masterscriptie. Ook dragen zij bij aan publicaties

van hun docenten en onderzoeksrapporten. Het panel prijst de opleiding om de manier waarop zij studenten bij lopend onderzoek betreft.

De masteropleiding kent niet alleen een sterke academische, maar ook een nadrukkelijk professionele oriëntatie. Zo kent ze een Raad van Advies die zich actief inzet om de relatie met het beroepenveld en de praktijk te leggen. Daarnaast werkt de opleiding samen met de rechtbank Den Haag, UNICEF Nederland en Defence for Children International/Kinderrechtenhuis. In het kader van deze samenwerking worden ook extracurriculaire activiteiten georganiseerd, zoals een banenmarkt. De opleiding begeleidt de studenten actief bij het zoeken van (extracurriculaire) stageplekken en helpt via het uitgebreide netwerk van docenten bij het zoeken naar een baan. Veel van de studenten en alumni die het panel sprak, waren op deze manier succesvol ondersteund. Ten slotte krijgt de professionele oriëntatie vorm in colleges en werkgroepen gegeven door gastdocenten uit de praktijk en in excursies en kantoorbezoeken. Een deel daarvan wordt door de actieve studievereniging van de opleiding, Juridische Studentenvereniging Liberi, georganiseerd. De vereniging neemt ook de jaarlijkse buitenlandse studiereis voor haar rekening, waaraan zowel studenten als docenten Jeugdrecht deelnemen. Het panel is onder de indruk van de wijze waarop de praktische oriëntatie van de opleiding vorm krijgt.

In de ogen van het panel is de masteropleiding Jeugdrecht erin geslaagd een goed evenwicht te bewerkstelligen tussen haar wetenschappelijke en haar professionele oriëntatie. Beide zijn door de gehele opleiding heen verweven op een manier die volgens het panel uitstekend past bij het multidisciplinaire en praktijkgerichte karakter van het vakgebied. Het panel complimenteert de opleiding hiermee.

Didactisch concept en werkvormen

In het didactisch concept van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid vormen de verwerving van kennis en inzicht en het aanleren van een academische houding de pijlers, naast het aanleren van academische en professionele juridische vaardigheden. De opleidingen binnen de faculteit beogen studenten te activeren om op zelfstandige wijze kritisch te reflecteren op het recht. Conform het didactisch concept streven de opleidingen binnen de faculteit activerende, gevarieerde werkvormen na.

De masteropleiding Jeugdrecht zet sterk in op de ontwikkeling van een academische houding en benadering, onder meer dankzij de sterke vaardighedenlijn door het jaar heen. Studenten worden geactiveerd door een groot aantal verschillende werkvormen. Zij maken schrijfopdrachten, houden referaten, discussiëren onderling, pleiten en lossen casus op. Net als de andere masteropleidingen kennen de vakken hoor- en werkcolleges, maar de docenten spannen zich in om ook de hoorcolleges een activerend karakter te geven. Studenten gaven in gesprek met het panel aan de opleiding als intensief te beschouwen doordat ze steeds worden uitgedaagd en geactiveerd. Volgens het panel slaagt de opleiding er hiermee in de didactische uitgangspunten van de faculteit te realiseren.

Studeerbaarheid en studiebegeleiding

Sinds de start van het programma in 2012 heeft de opleiding Jeugdrecht de studeerbaarheid onder meer met evaluaties gemonitord. Op basis daarvan zijn verbeteringen doorgevoerd. Een recente aanpassing om de studeerbaarheid te bevorderen, was een andere inrichting van het extracurriculaire vak Scriptielab. Studenten vonden dat dit te snel op het begin van hun studie volgde, waardoor ze nog geen goed beeld hadden van de terreinen binnen het Jeugdrecht waarop hun scriptie zou kunnen komen te liggen. Het startpunt van het vak is niet verlaat, maar de colleges zijn nu wat meer gespreid, waardoor het vak een langere looptijd kent en studenten meer ruimte hebben de keuze voor een scriptieonderwerp vorm te geven. Het panel is positief over deze aanpassing en acht het vak van toegevoegde waarde voor de studeerbaarheid van de opleiding.

De opleiding kent een relatief hoog aantal contacturen: het gehele studierooster bevat minimaal tien contacturen per week. Volgens evaluaties ervaren de studenten dit als een intensief programma. De multidisciplinaire inhoud van de studie maakt dat zij zich in korte tijd een grote hoeveelheid stof



eigen moeten maken. In gesprek met het panel meldden studenten en alumni echter dat ze niet anders zouden willen in een specialistische en selectieve masteropleiding. Dankzij het frequente contact met de docenten en de medestudenten, in combinatie met de activerende werkvormen, voelen zij zich gemotiveerd en betrokken bij hun opleiding. Studenten en alumni gaven aan gemakkelijk bij hun docenten aan te kloppen. Ze prezen hun toegankelijkheid en bereidheid een stap extra voor een student te zetten wanneer dat nodig was. Het panel kreeg de indruk van een hechte gemeenschap van studenten en docenten. Het is van mening dat dit de studeerbaarheid van de opleiding zeer ten goede komt.

Studenten Jeugdrecht doen doorgaans langer over hun masteropleiding dan de tijd die ervoor staat. De gemiddelde studieduur was de afgelopen drie jaar 1,8 jaar. Volgens de kritische reflectie kan de oorzaak daarvoor gezocht worden in het feit dat zij veel activiteiten ontplooiën naast de opleiding, zoals stages ter voorbereiding op de beroepspraktijk, een buitenlandverblijf of een andere masteropleiding. Het panel zag dit beeld door studenten en alumni bevestigd. Uit de kritische reflectie blijkt dat de scriptie een struikelblok is geweest voor enkele studenten; dit is onder meer ondervangen door de introductie van ILS en het vrijwillige Scriptielab aan het begin van de opleiding. Het panel is hierover tevreden.

Het scriptietraject in de masteropleiding kent een duidelijke opbouw, vanaf het eerste contact met de scriptiecoördinator via begeleiding naar beoordeling, eindgesprek en exit-enquête. Studenten gaan met een onderwerp naar de scriptiecoördinator toe, die ze afhankelijk van dat onderwerp en van beschikbaarheid een scriptiebegeleider en een tweede lezer toewijst. De scriptiebegeleider is het eerste aanspreekpunt en bewaakt de voortgang van het scriptieproces. Bij het intakegesprek maken student en begeleider samen afspraken over het verdere traject. Na bespreking van de conceptversie van de gehele scriptie heeft de student nog een beperkte periode om het concept te verbeteren tot de definitieve eindversie van de scriptie. Volgens de kritische reflectie is het hier beschreven scriptietraject van 'minimumniveau' waar het de begeleiding betreft: meer is toegestaan en er is ruimte voor maatwerk. In het masterscriptie-coördinatorenoverleg worden *good practices* uitgewisseld.

Het panel is positief over de heldere inrichting van het scriptietraject, die ook duidelijk is beschreven in de *Handleiding masterscriptie* voor docenten. Wel is het kritisch over het ontbreken van een tijdspad. Dit is overeenkomstig de insteek van de faculteit dat studenten steeds zelfstandiger zouden moeten functioneren. Volgens de kritische reflectie leidt dit echter tot een spanningsveld: het ontbreken van harde deadlines maakt dat de scriptie soms wordt uitgesteld. Het panel kan zich vinden in de assumptie dat studenten op masterniveau zelfstandig in staat moeten zijn een scriptie bijtijds te schrijven, maar vindt dat noch de studenten, noch de opleiding bij vertraging gebaat zijn. Het panel adviseert de opleiding dan ook na te denken over inkadering van het tijdspad van de masterscriptie.

Docenten

De Faculteit der Rechtsgeleerdheid kent een staf-studentratio van 1:35 voor alle opleidingen. Voor de opleiding Jeugdrecht geldt dat de ratio in de praktijk gunstiger is: het panel heeft uit de kritische reflectie en uit gesprekken met docenten, studenten en opleidingsmanagement begrepen dat het aantal docenten voldoende is om activerend kleinschalig onderwijs te verzorgen. Het constateert daarom dat er voldoende onderwijsgevend personeel is om de opleiding vorm te geven. De docenten die in de opleiding Jeugdrecht doceren zijn naar het oordeel van het panel zowel inhoudelijk als didactisch heel goed in staat om onderwijs te geven op hoog niveau. Zij beschikken allemaal, op één docent na, over een BKO. Op dit moment is 50% van de staf gepromoveerd, maar onder de niet-gepromoveerden bevindt zich een aantal onderzoekers of promovendi. Het panel is hierover tevreden. Veel docenten zijn aan de rechtspraktijk verbonden, bijvoorbeeld als rechter-plaatsvervanger of jongerenofficier van justitie. Naast de vaste docentenstaf maakt de opleiding veel gebruik van gastdocenten uit het werkveld. Het panel noemt de binding van docenten met de praktijk een sterk punt van de opleiding.

Studentspecifieke voorzieningen

De faculteit beschikt over een eigen bibliotheek en studiezaal waar studenten gebruik van kunnen maken. De capaciteit daarvan is echter beperkt en studenten merken op dat zij niet altijd in de studiezaal terecht kunnen, omdat deze openbaar is en vaak erg vol zit met scholieren. In de tentamenperiodes wordt er door de opleiding wel naar oplossingen gezocht en worden er bijvoorbeeld werkgroepzalen opengesteld voor studiedoeleinden. Het panel heeft gezien dat er binnen de opleiding aandacht is voor dit probleem.

Overwegingen

Naar het oordeel van het panel heeft de masteropleiding Jeugdrecht een duidelijke en logische structuur, die zich onderscheidt door een sterke vaardighedenlijn en kleinschalig, activerend onderwijs met een breed en gevarieerd palet aan werkvormen. Volgens het panel slaagt de opleiding erin een goede balans te bewerkstelligen tussen haar academische en professionele oriëntatie, die beide zeer sterk zijn vormgegeven in het curriculum. Wel raadt het de opleiding aan om meer aandacht aan internationale thema's te besteden. De docentenstaf is van voldoende omvang en combineert inhoudelijke en academische expertise met didactische expertise. Het panel acht het positief dat veel docenten ook in de beroepspraktijk actief zijn. Studenten ervaren de opleiding als inhoudelijk zwaar, maar goed te doen. Zij worden uitgedaagd en geactiveerd. De kleinschaligheid van de opleiding bevordert de studeerbaarheid: studenten en docenten vormen een hechte en betrokken gemeenschap. Het panel raadt de opleiding aan te overwegen het scriptietraject van een strakker tijdschema te voorzien, maar stelt vast dat de opleiding studenten mede dankzij het uitgebreide vaardighedentraject gedegen toerust op het schrijven van de scriptie.

Conclusie

Masteropleiding Jeugdrecht: het panel beoordeelt Standaard 2 als 'goed'.

Standaard 3: Toetsing

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Toelichting:

De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk. De examencommissie van de opleiding borgt de kwaliteit van de tentaminering en examinering.

Bevindingen

Toetsbeleid

Uit de kritische reflectie blijkt dat toetsbeleid en -systematiek binnen de Faculteit der Rechtsgeleerdheid volop in ontwikkeling zijn. Nadat men tussen 2013 en 2015 in samenwerking met het ICLON (het Interfacultair Centrum voor Lerarenopleiding, Onderwijsontwikkeling en Nascholing van de Universiteit Leiden) de leerdoelen van de vakken meer concreet en toetsbaar heeft geformuleerd, zijn er toetsplannen per opleiding ontwikkeld waarin de koppeling van de toetsing per vak aan de leerdoelen en eindtermen inzichtelijk is gemaakt. Een volgende stap, waarmee in 2016 is begonnen, is de ontwikkeling van toetsmatrijzen. Het streven daarbij is dat alle bachelor- en mastervakken met een schriftelijke toets in 2017-2018 voorzien worden van een toetsmatrijs. Daarnaast zijn er bachelor- en masterscriptiehandleidingen opgesteld die faculteitsbreed zijn ingevoerd. De faculteit zet daarnaast sterk in op fraudepreventie. Ten slotte wordt er een facultair toetsbeleidsplan opgesteld, dat op het moment van het visitatiebezoek nog niet gereed was. In dat plan wordt volgens de kritische reflectie bestaand beleid, over bijvoorbeeld de validiteit van tentamens, het vier-ogenprincipe en de werkwijze met betrekking tot het opstellen van tentamens verzameld. Ook worden *best practices* opgenomen.

Het panel heeft handleidingen en toetsplannen ingezien en heeft ook een aantal al beschikbare toetsmatrijzen bekeken. Daarnaast heeft het de ontwikkeling en implementatie van het beleid besproken met facultair management, docenten en examencommissie. Op basis hiervan concludeert



het panel dat er sprake is van *work in progress*, maar dat zeker in de opleiding Jeugdrecht al zichtbaar is geworden dat de formalisering en uniformering van de toetsing een goede maatregel is die inzichtelijk maakt welke eindtermen en leerdoelen op welke plaats in de curricula worden getoetst. Daarmee is ook de samenhang van de toetsing door het curriculum heen zichtbaar en wordt afstemming tussen vakken vergemakkelijkt. Het panel is hierover positief.

Uit de kritische reflectie maakte het panel op dat de ontwikkeling en implementatie van toetsbeleid en toetsystematiek, zoals de scriptiehandleidingen en toetsmatrijzen, niet onmiddellijk op draagvlak onder docenten kon rekenen. Zij vreesden bovendien voor toename van administratieve last en daarmee werkdruk. Uit gesprekken met management en docenten maakte het panel op dat die weerstand inmiddels voor een deel overwonnen is. Niettemin noemen facultair management en kritische reflectie dit als blijvend aandachtspunt. Het panel vindt het positief dat men zich nadrukkelijk bewust is van het feit dat er een cultuuromslag plaatsvindt, dat men actief probeert de docenten bij de veranderingen te betrekken en dat men hun werklast meeweegt bij de implementatie van die veranderingen.

Toetsing en toetsvormen

Volgens de kritische reflectie is het uitgangspunt van het toetsbeleid van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid dat tentaminering richting geeft aan het leren van studenten en hen motiveert tot het leveren van een inspanning. De vakken binnen de faculteit worden getentamineerd door middel van tussentijdse toetsen, deeltaetsen, eindtoetsen (afsluitende tentamens) en/of praktische oefeningen. Het systeem van toetsen is in principe summatief van aard: resultaten tellen mee voor een eindcijfer. Een enkele keer komt ook formatieve toetsing voor. Er zijn door de faculteit richtlijnen aangegeven voor het bepalen van de meest geëigende toetsvormen in relatie tot de in de leerdoelen omschreven niveaus van kennis en vaardigheden. Sinds enige tijd is ingezet op vergroting van de studeerbaarheid van tienpuntsvakken door de introductie van deeltaetsen, waarmee studenten halverwege het semester alvast een deel van de stof op eindniveau kunnen toetsen. Studenten zijn hierover zeer te spreken.

Het panel heeft het toetsplan van de masteropleiding Jeugdrecht bekeken en een toetsdossier ingezien. Over de opzet en uitwerking van deze documenten is het panel positief: ze laten zien dat de toetsing van de opleiding goed doordacht is. Het panel heeft in het toetsdossier een toetsmatrijs aangetroffen die in zijn ogen naar behoren was opgezet. De open vragen van het betreffende schriftelijke tentamen waren volgens het panel goed geformuleerd. Bij de constructie van tentamens in de opleiding Jeugdrecht is het vier-ogenprincipe van toepassing, wat wil zeggen dat het tentamen wordt beoordeeld door een docent die niet bij de opleiding betrokken is en dat er wordt gewerkt met een tweede corrector. De staf van de afdeling Jeugdrecht heeft daarnaast in 2016 gezamenlijk een cursus Toetsmatrijzen gevolgd, en sinds 2016-2017 zijn alle vakken met een schriftelijke eindtoets voorzien van een toetsmatrijs. De opleiding vervult daarmee een voortrekkersrol binnen de faculteit, hetgeen het panel zeer waardeert. Uit de kritische reflectie en uit gesprekken die het heeft gevoerd tijdens het visitatiebezoek heeft het panel begrepen dat er binnen de opleiding veel aandacht is voor de ontwikkeling van normen voor de beoordeling van toetsen en scripties. Het panel zag het belang dat hieraan binnen de opleiding wordt gehecht, weerspiegeld in de zorgvuldige en uitgebreide motivaties die het aantrof op de beoordelingsformulieren van de masterscripties Jeugdrecht. Het panel constateert dat toetsing binnen de opleiding volop de aandacht heeft.

De opleiding Jeugdrecht kent een grote variëteit aan toetsvormen. De vier basisvakken (Personen- en familierecht vanuit de minderjarige belicht; Jeugdbescherming en Jeugdhulp; Jeugd en straf(proces)recht; en Children's Rights) toetsen zowel kennis als vaardigheden en combineren daarom tentamen- met essayvragen. Ook kennen deze vakken tussentijdse (casus)opdrachten, papers, presentaties of combinaties daarvan. De vakken Practicum en privatissimum toetsen met schriftelijke opdrachten en presentaties. Ook een vak als ILS kent een combinatie van toetsvormen. Het panel is hierover te spreken en acht het zeer positief dat studenten in de opleiding wekelijks een schrijfopdracht maken en daarop feedback ontvangen.

Examencommissie

De Faculteit der Rechtsgeleerdheid beschikt over een faculteitsbrede examencommissie. Deze bestaat uit een voorzitter, 6 leden onder wie een extern lid/toetsdeskundige, en een ambtelijk secretaris. Om de kwaliteit van toetsing in de opleidingen te kunnen borgen, hanteert de examencommissie een aantal controlemechanismen. Zo stelt zij examinatoren aan, waarbij ze rekening houdt met vakdeskundigheid en toetsdeskundigheid. De examencommissie heeft een Commissie van Tien aangewezen voor de borging van toetskwaliteit. De vier subcommissies van dit orgaan doen voortdurend onderzoek naar de kwaliteitsborging van respectievelijk de individuele tentamens, de bachelorscripties, de masterscripties en de toetsing binnen de opleidingen als geheel.

In het onderzoek naar de kwaliteit van de tentamens neemt de examencommissie een zeer actieve houding aan. De subcommissie controleert elk semester steekproefsgewijs tentamens. Ook voert ze een risicoanalyse uit op de vakevaluaties, signaleert wanneer de vraag over het tentamen daarin lager dan 3,0 scoort of wanneer de slagingspercentages vragen oproepen en kan op basis daarvan besluiten tot nader onderzoek. Een vak dat op deze wijze wordt onderzocht (zoals recent het vak Personen- en familierecht vanuit de minderjarige belicht), dient het tentamen en het antwoordmodel aan te leveren en de procedure van nakijken te beschrijven. De betreffende vakcoördinator wordt gevraagd een standaard vragenformulier in te vullen en heeft vervolgens een gesprek met de examencommissie. Een verslag hiervan wordt aan de vakcoördinator voor commentaar voorgelegd; een bundeling van rapportages gaat naar de opleidingsdirecteur en de portefeuillehouder onderwijs. Het jaar erop wordt gekeken of de aanbevelingen zijn opgevolgd en de evaluatieresultaten verbeterd zijn. Het panel is onder de indruk van deze proactieve werkwijze. Wel wijst het erop dat de vragenlijst voor de vakcoördinator erg lang en gedetailleerd is en een afschrikwekkend effect kan hebben. De examencommissie geeft aan dat de lijst korter kan nu toetsplannen en -matrijzen het daarin gevraagde inzicht deels al kunnen bieden. Het panel adviseert de vragenlijst te herzien om de werklust voor de vakcoördinator te verlichten.

De borging van de kwaliteit van scripties is volgens het panel eveneens op lovenswaardige wijze ter hand genomen. Bij de beoordeling van een scriptie wordt gelet op de beoordelingsprocedure, de vorm van de scriptie en de inhoud van zowel de beoordeling als van de scriptie zelf. De commissieleden vullen een reviewformulier in, dat een helder overzicht geeft van de bevindingen en de aanbevelingen. Er worden ieder jaar 75 bachelor- en 76 masterscripties bekeken. Van de masteropleiding zijn binnen dit onderzoek twee masterscripties gelezen die in 2015 zijn geschreven. Jaarlijks stelt de examencommissie hierover een rapportage op. Naar aanleiding van haar bevindingen doet de examencommissie hierin aanbevelingen, die worden besproken op de overleggen van bachelor- en masterscriptiecoördinatoren, waarna onderwijsbestuur en faculteitsbestuur adviseren respectievelijk beslissen over eventuele maatregelen. Het panel heeft inzage gekregen in verschillende rapportages en is onder de indruk van de hoeveelheid scripties die zijn bekeken en de aard en kwaliteit van de aanbevelingen die zijn gedaan. Niet in alle gevallen kon het panel al zien dat verbeteringen daadwerkelijk zijn uitgevoerd. Het is echter door de examencommissie overtuigd dat hierachter geen onwil van de kant van de bestuurders schuilt.

Overwegingen

Het panel heeft vastgesteld dat toetsbeleid en toetsystematiek binnen de Faculteit der Rechtsgeleerdheid *work in progress* zijn en dat men actief bezig is hiervoor draagvlak te scheppen onder de docentenstaf. Het panel heeft opgemerkt dat de opleiding Jeugdrecht, die beschikt over een toetsplan, toetsdossiers en toetsmatrijzen voor de schriftelijk getoetste grote vakken, binnen de faculteit een voortrekkersrol vervult waar het de systematisering en borging van de kwaliteit van toetsing betreft. Op basis van de toetsen en scriptiebeoordelingsformulieren die het heeft gezien concludeert het panel dat toetsing onder de docenten en het opleidingsmanagement veel aandacht geniet. De toetsvormen binnen de opleiding zijn zeer gevarieerd. Het panel is onder de indruk van de proactieve werkwijze van de examencommissie, de zeer uitgebreide en uitgewerkte kwaliteitsonderzoeken die de verschillende subcommissies uitvoeren en de opvolging die de commissie geeft aan haar constatering en aanbevelingen. Wel zou zij de vragenlijst over toetsing voor vakcoördinatoren kunnen inkorten nu toetsmatrijzen en toetsplannen steeds meer inzicht geven



in toetsing binnen het betreffende vak. Het panel constateert met waardering dat de examencommissie garant staat voor de kwaliteit van toetsing binnen de faculteit, met inbegrip van de masteropleiding Jeugdrecht.

Conclusie

Masteropleiding Jeugdrecht: het panel beoordeelt Standaard 3 als 'goed'.

Standaard 4: Gerealiseerde eindkwalificaties

De opleiding toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting:

Het gerealiseerde niveau blijkt uit de resultaten van tussentijdse en afsluitende toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Het panel heeft 10 recente masterscripties bekeken. Het constateerde dat het niveau van deze werken over de hele linie opvallend hoog was. In het bijzonder was het panel onder de indruk van de wijze waarop internationale wetenschappelijke literatuur in de scripties verwerkt is. Daarnaast was het positief over de aandacht die er in de scripties besteed is aan de probleemstelling en methodologie. De scripties hebben volgens het panel een hoog academisch gehalte. Uit de kritische reflectie blijkt dat studenten meewerken aan onderzoek van de afdeling Jeugdrecht en dat hun scripties in enkele gevallen tot publicaties leiden. Dit werd tijdens het visitatiebezoek door zowel stafleden als alumni bevestigd. Het panel is hierover zeer te spreken.

De masteropleiding Jeugdrecht sluit volgens het panel goed aan op de arbeidsmarkt. Alumni waren hierover lovend in gesprek met het panel. Zij gaven aan dat een aantal vragen die ze in de beroepspraktijk tegenkwamen, in de opleiding al aan de orde waren gekomen en noemden de opleiding een uitstekende voorbereiding op het werkende leven. Naar eigen zeggen grepen zij in hun beroep regelmatig terug op wat ze in de opleiding hadden geleerd. Als sterk punt van de opleiding noemden ze verder de inspanning die zij zich, deels via de contacten van haar Raad van Advies, getroost om de studenten te helpen bij het vinden van stageplaatsen of een baan. Het panel heeft uit cijfers in de kritische reflectie opgemaakt dat de meerderheid van de afstudeerders inderdaad goed terecht komt. De numerus fixus waarborgt dat er niet teveel studenten afstuderen. Het panel heeft er geen zicht op of de arbeidsmarktperspectieven ook in de toekomst goed blijven en beveelt de opleiding aan om hierop goed te blijven letten.

Overwegingen

Het panel was zeer onder de indruk van het hoge academische niveau van de scripties die het gelezen heeft van de masteropleiding Jeugdrecht. Ze besteden veel aandacht aan internationale wetenschappelijke literatuur en methodologie. De opleiding sluit zeer goed aan op de arbeidsmarkt. De afgestudeerden hebben mede dankzij de inspanningen van de opleiding goede perspectieven en komen over het algemeen goed terecht.

Conclusie

Masteropleiding Jeugdrecht: het panel beoordeelt Standaard 4 als 'goed'.

ALGEMEEN EINDOORDEEL

De Leidse masteropleiding Jeugdrecht kenmerkt zich door een juridisch multidisciplinaire aanpak in combinatie met een sterke aansluiting op de beroepspraktijk. Het curriculum weet de wetenschappelijke en de professionele oriëntatie op goede en gebalanceerde wijze met elkaar te combineren. Het panel is onder de indruk van de sterke vaardighedenlijn en de activerende



werkvormen. Ook prijst het de variëteit aan toetsvormen, de voortrekkersrol van de opleiding binnen de faculteit waar het de systematisering en borging van de kwaliteit van toetsing betreft en de proactieve manier waarop de examencommissie te werk gaat. Docenten van de opleiding Jeugdrecht zijn voldoende gekwalificeerd, hebben een sterke band met de praktijk en tonen zich betrokken bij de studenten. De opleiding begeleidt studenten goed in hun voorbereiding op de arbeidsmarkt en helpt ze bij het betreden hiervan. In de ogen van het panel zou de opleiding meer aandacht kunnen besteden aan internationalisering en Engelse taalvaardigheid, en zou zij het scriptietraject van een strakker tijdschema kunnen voorzien. Het stelt vast dat de scripties van een hoog academisch niveau zijn en dat alumni over het algemeen goed terechtkomen.

Conclusie

Het panel beoordeelt de *masteropleiding Jeugdrecht* als 'goed'.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: CURRICULA VITAE VAN DE PANELLEDEN

Em. prof. dr. R. (Roel) Fernhout (voorzitter) is emeritus hoogleraar Europees Migratierecht aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Hij studeerde Nederlands recht aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en promoveerde in 1990 aan de Universiteit van Amsterdam. Hij is gespecialiseerd in het vreemdelingen- en vluchtelingenrecht en het bestuursrecht, en heeft daarover veel gepubliceerd. Hij is tevens actief in nationale en internationale organisaties op het gebied van vreemdelingen- en vluchtelingenrecht. Zo was hij lid van de Permanente Commissie van deskundigen in internationaal vreemdelingen-, vluchtelingen- en strafrecht (Commissie Meijers, 1991-2017) en was hij vice-voorzitter (1982-1986) en voorzitter (1988-1992) van de Nederlandse sectie van Amnesty International. Ook was hij bestuurslid van de Stichting voor vluchteling-studenten (UAF 2006-2015). Tussen 1999 en 2005 trad hij op als Nationale Ombudsman. Van 2006 tot aan zijn emeritaat in 2014 was hij voorzitter van de Landelijke Commissie Gedragscode internationale student hoger onderwijs. Sinds 2014 zit hij het Landelijk Orgaan Wetenschappelijke Integriteit voor.

Prof. dr. J. (Jan) Struikma (vice-voorzitter) is sinds 2003 hoogleraar Bestuursrecht, in het bijzonder het ruimtelijk bestuursrecht, aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Hij werkte tot 1990 in de praktijk van de ruimtelijke ordening, onder meer bij de provincie Noord-Holland, de gemeente Zaanstad en bij stedenbouwkundig adviesbureau VVK Architectuur en Stedenbouw. In 1990 werd hij universitair docent bij de Vrije Universiteit Amsterdam. Van 1995 tot 2005 was hij docent bij het Studiecentrum voor de Rechterlijke Macht. Zijn onderzoek concentreert zich naast het omgevingsrecht op de methodologie van de rechtswetenschap. Naast zijn aanstelling aan de Vrije Universiteit is Jan Struikma actief als lid of voorzitter van diverse organisaties op het gebied van (ruimtelijk) bestuursrecht; zo is hij sinds 2010 voorzitter van het Instituut voor Bouwrecht. Daarnaast vervult hij diverse functies binnen de universiteit en de rechtenfaculteit, waaronder als voorzitter van de Bezwaarcommissies decentrale toelating VUMC en ACTA (sinds 2005), lid van het College van Beroep voor de Examens (sinds 2006) en voorzitter van de Commissie Wetenschappelijke integriteit (sinds 2014). Hij is redacteur van het *Tijdschrift voor Bouwrecht*.

Prof. dr. M.G. (Michael) Faure is hoogleraar Vergelijkend Internationaal Milieurecht aan Maastricht University en hoogleraar Comparative Private Law and Economics aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam. Hij studeerde Rechtsgeleerdheid aan de universiteiten van Antwerpen en Chicago (Verenigde Staten) en Criminologie in Gent (België), en deed promotieonderzoek in Freiburg (Duitsland). In 1991 werd hij hoogleraar in Maastricht en directeur van het Maastrichts Europees Instituut voor Transnationaal Rechtswetenschappelijk Onderzoek. Sinds 2008 is hij ook verbonden aan het Rotterdam Institute of Law & Economics (RILE) van de Erasmus Universiteit in Rotterdam en combineert hij twee hoogleraarschappen in deeltijd. In Rotterdam leidt hij het European Doctorate in Law and Economics-programma. Daarnaast is hij directeur van de Ius Commune Research School en directielid van het European Centre of Tort and Insurance Law. Zijn onderzoek richt zich op milieu(straf)recht, aansprakelijkheidsrecht, verzekeringsrecht en de economische analyse van (ongevallen)recht. Michael Faure is redactielid van diverse tijdschriften, waaronder het *Maastricht Journal of European and Comparative Law* sinds 1993.

Em. prof. dr. G.P.M.F. (Gerard) Mols is emeritus hoogleraar Strafrecht aan Maastricht University. Hij studeerde Rechtsgeleerdheid aan de Universiteit Utrecht (1971-1977) en promoveerde daar in 1982. Hij werkte korte tijd als advocaat en procureur in Den Haag, alvorens hij in 1986 werd benoemd tot hoogleraar Strafrecht aan de Universiteit van Maastricht, waar hij ook werkzaam was als decaan van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid. Van 2004 tot 2012 was hij Rector Magnificus van de Universiteit van Maastricht en, afwisselend met een collega in Hasselt, ook Rector Magnificus van de Transnationale Universiteit Limburg. Hij is momenteel plaatsvervangend raadsheer in het Gerechtshof Den Bosch en Den Haag, voorzitter van de examencommissie van de Beroepsopleiding Advocaten, voorzitter van de Raad van Toezicht van Zuyd Hogeschool en lid van de Raad van Toezicht van de Universiteit van Amsterdam.



Prof. dr. R.G. (Rainer) Prokisch is hoogleraar International and European Tax Law aan Maastricht University. Hij studeerde Rechtsgeleerdheid in München (Duitsland). Na enkele jaren in de praktijk te hebben gewerkt, behaalde hij zijn doctoraalexamen in 1992. Hij werd plaatsvervangend hoofd van het Research Institute for International and Foreign Tax Law. Daarnaast werkte hij als General Reporter voor de International Fiscal Association en als consultant voor de Organisation for Economic Co-operation and Development in Parijs. In 1998 ging hij werken voor het International Bureau of Fiscal Documentation in Amsterdam, waar hij verantwoordelijk was voor de afdeling Europa I en de International Tax Academy. In 2000 werd hij benoemd tot hoogleraar aan Maastricht University. Hij is directeur van het Maastricht Centre for Taxation en is lid van de expertgroep van de Europese Commissie die zich bezighoudt met belastingproblemen van individuen die in verschillende landen binnen de EU werken. Daarnaast werkt hij als belastingadviseur voor LexQuire (Düsseldorf/Maastricht).

Prof. dr. B.E. (Barbara) Reinhartz was hoogleraar Notarieel recht aan de Universiteit van Amsterdam, en is daar tegenwoordig hoogleraar Personen- en Familierecht, in het bijzonder het Familievermogensrecht. Zij studeerde Civiel recht aan de Universiteit Leiden en Notarieel recht aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Van 1986 tot 1999 was ze werkzaam als universitair docent aan de Universiteit Leiden, op de afdelingen Burgerlijk recht, Internationaal privaatrecht en notarieel Recht. Tussen 1998 en 2002 was ze werkzaam in de praktijk voor verschillende notariskantoren. In 2002 werd ze benoemd tot hoogleraar aan de UvA. Haar onderzoek concentreert zich op het familierecht in ruime zin, waaronder het huwelijksvermogensrecht en het erfrecht. Ze maakt onderdeel uit van de redactie van *Juridische Berichten voor het Notariaat* (sinds 1998) en het *Tijdschrift voor Personen- en familierecht* (sinds 2002). Daarnaast is Barbara Reinhartz mede-auteur van verschillende losbladige en gebonden edities over erfrecht, huwelijksvermogensrecht en personen- en familierecht en verzorgt ze regelmatig postacademische lezingen en cursussen, onder meer voor het Studiecentrum voor de Rechterlijke Macht.

Prof. dr. J.B. (Hanneke) Spath is hoogleraar Burgerlijk recht aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Ze studeerde Bedrijfskunde (1996-1998) en Rechten (1998- 2003) aan de Radboud Universiteit, waar ze in 2010 ook promoveerde en aan de slag ging als universitair docent. In 2011 werd ze universitair hoofddocent en in 2012 werd zij benoemd tot hoogleraar. Binnen de universiteit vervult ze diverse functies, waaronder die van projectleider van de Onderwijsvisie 2025 van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid en als lid van de klankboordgroep Digitaal toetsen. Haar onderzoek richt zich op vragen van algemeen vermogensrecht, met de nadruk op goederenrechtelijke vraagstukken en de samenloop met intellectuele eigendomsrechten. Hanneke Spath is onder meer rechter-plaatsvervanger van de Rechtbank Gelderland, lid van de boekenraad van uitgeverij Ars Aequi, voorzitter van de redactieraad van *Vox*, en redacteur van het *Nederlands Tijdschrift voor Burgerlijk recht*.

V.A. (Veerle) van Waarde LLB is masterstudent Nederlands recht, specialisatie Staats- en Bestuursrecht, aan Maastricht University. Zij behaalde aan dezelfde instelling haar bachelordiploma European Law School. Veerle van Waarde was actief in verschillende studieverenigingen en werd in 2015 verkozen tot lid van de Faculteitsraad Rechtsgeleerdheid. Momenteel is ze actief als student-assistent en lid van de opleidingscommissie Rechtsgeleerdheid.

BIJLAGE 2: DOMEINSPECIFIEK REFERENTIEKADER

Inleiding

Voor u ligt het herziene Domeinspecifiek Referentiekader Rechtsgeleerdheid. Dit kader schetst de uitgangspunten van waaruit opleidingen invulling geven aan hun curricula. Het geeft aan wat mag worden verwacht van de inhoud en het niveau van opleidingen, wat opleidingen beogen te bereiken en wat de maatschappij derhalve kan verwachten van een afgestudeerde bachelor- en masterjurist. Het kader is nadrukkelijk geschreven voor de wetenschappelijke bachelor- en masteropleidingen, die op basis van door hun zelf gekozen eindkwalificaties tot de Visitatiegroep Rechtsgeleerdheid behoren of, in het kader van een zogenaamde Toets nieuwe opleiding, willen gaan behoren.

Het kader geeft geen uitputtende lijst aan van rechtsgebieden of juridische relevante aandachtsgebieden waartoe die opleidingen zich zouden moeten beperken. Evenmin rangordes, antwoorden op methodologische discussies of de wijze waarop een opleiding invulling geeft aan beroepseisen. Elke opleiding geeft zelf aan waar zij denkt te staan op die grote rechtsgeleerde wereldkaart. Formeel doet zij dat in de onderwijs- en examenregeling, materieel in de documenten die aan visitatiecommissies worden aangeboden bij het verzoek tot beoordeling van een opleiding ten behoeve van accreditatie.

Wat wel wordt aangetroffen is een blauwdruk van hetgeen de wetenschap en maatschappij mag verwachten van een afgestudeerde, academisch opgeleide jurist - en dus van een juridische opleiding - in termen van kennis, attitude en vaardigheden. Dat het kader is herzien betekent geenszins dat de onder het oude kader aangeboden opleidingen niet meer van deze tijd zouden zijn. In tegendeel, ook het vorige kader droeg de opleidingen al op om open te staan voor nieuwe ontwikkelingen zoals de mondialisering van de maatschappij en de informatisering van de samenleving. Nadrukkelijker dan voorheen zijn in dit kader de kennis, attitude en vaardigheden die met hedendaagse ontwikkelingen samenhangen omschreven en worden opleidingen uitgedaagd daar in hun doestellingen en eindkwalificaties ook blij van te geven.

Het Disciplineoverleg Rechtsgeleerdheid denkt met dit Domeinspecifiek Referentiekader enerzijds de visitatiecommissies die de komende jaren opleidingsbeoordelingen moeten uitvoeren binnen de Visitatiegroep een adequate basis te hebben aangereikt om die beoordeling te kunnen uitvoeren. Anderzijds geeft het de noodzakelijke ruimte om een eigen, zo men wil onderscheidend, gezicht te geven aan de afzonderlijke opleidingen die in deze breed samengestelde Visitatiegroep worden aangeboden.

Utrecht, december 2015

Namens disciplineoverleg Raad van Decanen Rechtsgeleerdheid,

Prof. mr. A.M. Hol,
voorzitter



Totstandkoming

Op 18 december 2015 heeft het disciplineoverlegorgaan Raad van Decanen Rechtsgeleerdheid (RDR) dit domeinspecifiek referentiekader vastgesteld, ten behoeve van opleidingsbeoordelingen van de Visitatiegroep WO Rechtsgeleerdheid. Het betreft een gezamenlijk kader domeinspecifieke eisen voor alle rechtsgeleerde bachelor- en masteropleidingen die de juridische faculteiten van de Nederlandse universiteiten aanbieden. Voorliggend domeinspecifiek referentiekader vervangt het referentiekader dat in december 2009 door de toenmalige Raad van Decanen Rechtsgeleerdheid is vastgesteld.

Onder opleiding wordt hierna uitsluitend verstaan: een opleiding die is opgenomen in het Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs (CROHO). Waar hierna over 'jurist' wordt gesproken, wordt bedoeld op de academisch opgeleide juristen, tenzij anders vermeld.

1. Rechtswetenschappelijke opleidingen en beroepen in maatschappelijke context

Rechtsgeleerde bachelor- en masteropleidingen hebben tot doel disciplinebekwame en maatschappelijk betrokken juristen op te leiden en te vormen, met een kritische, academische geest, die in staat zijn zelfstandig probleemsituaties te ontleden teneinde een oplossing te formuleren. Daartoe moeten zij analytisch, kritisch evaluatief, maar ook synthetisch kunnen denken. Het wetenschappelijk niveau en de maatschappelijke relevantie van de opleiding moeten zijn gegarandeerd. Communicatieve vaardigheden, informatievaardigheden en onderzoeksvaardigheden hebben nadrukkelijk een plaats in de opleidingen, waarbij voldoende aandacht is voor actuele ontwikkelingen in relatie tot hun maatschappelijke achtergrond. De academische opleiding tot jurist dient als het ware "in context" te worden beschouwd.

De relatie tussen het recht en de samenleving verandert voortdurend. De samenleving is pluriform en kent een mondiale oriëntatie, waardoor zij almaar complexer wordt. Die ontwikkeling geldt ook voor het recht. Het recht bestaat al lang niet meer alleen uit Nederlandse wetgeving en rechtspraak, maar ontstaat evenzeer in interactie met internationale en Europese regelgeving en rechtspraak, via beleidsregels, aanbevelingen, convenanten, zelfregulering, Europese harmonisatie, beïnvloeding door rechtsvergelijking, enzovoorts. Burgers zijn mondig, het aantal rechtsregels blijft groeien en de samenleving is sterk gejuridiseerd. Europese integratie en mondialisering maken Europees recht, internationaal recht steeds belangrijker. De informatiemaatschappij van de 21e eeuw en haar juridische problemen, maar ook de verwachtingen die de samenleving heeft ten aanzien van het recht, trekken zich steeds minder aan van landsgrenzen, terwijl aan de andere kant de traditionele grenzen in juridische en maatschappelijke zin opnieuw aan belang winnen. Een afgestudeerd jurist moet, in welke context hij of zij ook komt te werken, daarom steeds vaker alert zijn op rechtssystemen en rechtsculturen van andere landen.

Binnen de visitatiegroep Rechtsgeleerdheid worden opleidingen aangeboden die voorzien in de vraag naar academisch breed geschoolde juristen, generalisten, in het bijzonder voor de eerstelijns advisering en beleidsvoorbereiding en overigens op een veelheid aan plaatsen op de arbeidsmarkt. Daarnaast zijn er gespecialiseerde masteropleidingen die voorzien in afgestudeerden die zich kunnen ontwikkelen tot academisch geschoolde specialisten en die zich op hun terrein kunnen meten met hun academische beroepsgenoten waar ook ter wereld. En tot slot zijn er opleidingen juist meer gericht op verbreding van het rechtsgebied waarover de opleiding zich uitstrekt.

Juristen werken in uiteenlopende functies en rollen. Er zijn meer juristen werkzaam buiten de traditionele juridische (toga)beroepen dan daarbinnen. De juridische opleidingen bereiden voor op deze traditionele beroepen, maar evenzeer op een veelheid aan andere werkzaamheden waarvoor academische attitude, kritische analyse, schrijf- en spreekvaardigheid vereist zijn en juridische deskundigheid gewenst is. De juridische opleidingen richten zich daarom niet alleen op de beroepsvereisten voor advocatuur, rechterlijke macht, fiscaliteit en notariaat, de zogenaamde togaberoepen, ook al vormen de beroepsvereisten de kern van bepaalde opleidingen. Alle opleidingen streven een goede afstemming na met de arbeidsmarkt door het onderhouden van contacten met het afnemend beroepenveld. Dat gebeurt onder meer via contacten met

beroepsorganisaties en werkgevers, door middel adviesraden, met alumni, met gastdocenten, stages en loopbaanoriëntatie. Daarnaast moet een bachelorjurist voor wat betreft onderzoeks)vaardigheden voldoende zijn toegerust om in beginsel te kunnen worden toegelaten tot een rechtsgeleerde (onderzoeks)master en een masterjurist tot een promotietraject, ook al kiest slechts een heel klein deel van de afgestudeerden voor een carrière als onderzoeker.

In de ruim tien jaar dat de bachelor-masterstructuur bestaat heeft zich geen nadrukkelijk beroepsperspectief voor de academisch opgeleide bachelorjurist ontwikkeld en bestaat er geen duidelijk identificeerbare arbeidsmarkt voor afgestudeerden met uitsluitend een academische bacheloropleiding (LL.B). Veel afgestudeerde bachelors werken in een juridisch relevante omgeving, maar daaruit is vooralsnog geen vertaalslag te maken die noodzaakt tot specifieke beroepsvaardigheidseisen voor een bacheloropleiding. De arbeidsmarkt voor academisch opgeleide juristen geeft nog steeds de voorkeur aan juristen met een afgeronde masteropleiding. Veruit de meeste studenten in de universitaire juridische opleidingen kiezen er daarom voor om na een bacheloropleiding ook een masteropleiding af te ronden. Niet alleen vanwege het verruimde arbeidsmarktperspectief, maar ook omdat het een wettelijke eis is voor de toegang tot de togaberoepen.

Ook bacheloropleidingen streven er niettemin naar om studenten voor te bereiden op hun toekomstig bestaan als jurist. Dat kan door die beroepspraktijk herkenbaar te doen zijn in de inhoud en de samenstelling van het onderwijsprogramma, maar ook via extracurriculaire activiteiten en loopbaanvoorbereiding.

Een 'jurist' is met de komst van juridische HBO-opleidingen niet meer als vanzelfsprekend iemand met een universitair getuigschrift dat kwalificeert voor de traditionele juridische beroepen (zittende en staande magistratuur; advocatuur; notariaat, belastingadviseur); een meester in de rechten (mr.).

Hoewel ook de juristen met een HBO-opleiding de titel Bachelor of Laws (LL.B) mogen voeren, is er een duidelijk verschil tussen de HBO-opleidingen en de academische rechtswetenschappelijke opleidingen. Het onderscheidend kenmerk is dat in wetenschappelijke (juridische) opleidingen de fundamentele worden gelegd voor het eigen maken van de methode van rechtswetenschappelijk onderzoek, zoals tot uiting gebracht in de eindkwalificaties van de opleidingen. Dit komt vooral naar voren in de inhoud van het programma, de diepgang en de wijze waarop het recht wordt benaderd. De academische bachelor- en masteropleidingen richten zich op het opleiden van juristen die onafhankelijk en kritisch hebben leren denken, die niet alleen antwoorden op vragen leren vinden, maar evenzeer vragen blijven stellen bij de antwoorden. De toegang tot de traditionele togaberoepen is wettelijk geregeld en vereist zowel een academische bachelorgraad (LL.B) als de graad Master of Laws (LL.M).¹

De LL.M-jurist zal in Nederland – en met name in de uitoefening van genoemde togaberoepen - in de meeste gevallen de equivalente titel meester in de rechten (mr.) voeren.

2. Mogelijkheden tot (inter)nationale vergelijking

Zowel buiten als binnen Europa worden rechtswetenschappelijke opleidingen gekenmerkt door hun zeer uiteenlopende inbedding en structuur, grote verschillen in toelating en studieduur. Daarnaast kennen alle landen afzonderlijke regelgeving ten aanzien van de toegang voor afgestudeerde juristen tot de advocatuur, rechterlijke macht, fiscaliteit en notariaat, welke van invloed is op de oriëntatie en het beoogde eindniveau. Curricula van opleidingen kunnen uiteraard worden vergeleken, maar een serieuze internationale benchmark van doelstellingen, niveau en oriëntatie van rechtswetenschappelijke opleidingen is vooralsnog niet mogelijk.

¹ Bij Koninklijk besluit van 18 september 2008 (Stb. 2008, 383) de beroepsvereisten voor advocatuur en rechterlijke macht, en notaris gewijzigd in verband met de gelijkstelling in het kader van de vereisten voor toetreding tot gereguleerde juridische beroepen, van de aan een hogeschool verkregen graad Bachelor, bij afronding van de opleiding HBO-rechten met een schakelprogramma, met de aan een universiteit verkregen graad Bachelor op het gebied van het recht. Het schakelprogramma omvat onderwijseenheden op het gebied van recht die worden aangeboden door een universiteit of de Open Universiteit met een totale studielast van ten minste 60 studiepunten.



De Duitse benchmarkorganisatie CHE staat niet open voor buitenlandse rechtenopleidingen, terwijl dat al wel is gedaan ten aanzien andere disciplines.² Ook het EU-project Tuning Sectoral Framework for Social Sciences leidde niet tot een geharmoniseerde set van eindkwalificaties van en voor juridische opleidingen.³ Er zijn enkele nationale buitenlandse benchmarks van juridische opleidingen beschikbaar, zoals de Benchmarks for Law in Groot-Brittannië, waarin de vereiste kennis, vaardigheden en attitude van bachelors en masters zijn vastgelegd voor visitatie en accreditatie van de opleidingen aldaar.⁴ Bovendien is de bruikbaarheid hiervan voor continentaal-Europese opleidingen beperkt vanwege de grote verschillen tussen de rechtssystemen van Common Law en Civil Law.

De Bologna- en Lissabonakkoorden hebben zeker op de inhoud van het juridisch onderwijs in de EU een harmoniserend effect gehad. In het kader van de toetreding tot de EU hebben nieuwe EU-lidstaten hun opleidingen vaak al op de bachelor-masterstructuur gebaseerd, de oude lidstaten zijn nog doende om hun onderwijssystemen te hervormen en te harmoniseren. Daarbij wordt soms gekozen voor oplossingen die juist de onderlinge vergelijkbaarheid weer bemoeilijken, zoals bijvoorbeeld in Duitsland, dat zich juist naar een gevarieerder opleidingsaanbod door ontwikkelt.⁵ Dit alles leidt tot de conclusie dat een serieuze internationale vergelijking van doelstellingen, niveau en oriëntatie van rechtswetenschappelijke opleidingen vooralsnog niet mogelijk is of in ieder geval niet zinvol is.

Voor wat betreft de vergelijking van opleidingen op nationaal niveau kan worden vastgesteld dat tussen de juridische faculteiten in Nederland veel informatie-uitwisseling en afstemming plaatsvindt, onder andere over onderwijsvernieuwingen, onderzoek, de interpretaties van accreditaties en de invulling van de beroepsvereisten. Er is geregeld landelijk overleg tussen de decanen in de RDR; afgeleid daarvan komen zo nodig de portefeuillehouders onderwijs en de directeurs bedrijfsvoering bij elkaar om onderwijsgerelateerde, organisatorische en financiële onderwerpen te bespreken en ervaringen en gegevens uit te wisselen. Ten slotte vindt er regelmatig landelijk overleg en afstemming plaats op ambtelijk niveau in het Landelijk Overleg Beleidsmedewerkers. De RDR en de afzonderlijke faculteiten doen bovendien hun voordeel met de *good practices* die visitatiepanels constateren en waarvan zij in de beoordelingsrapportages aan de NVAO verslag doen. De RDR is in gesprek met vertegenwoordigers van het divers samengestelde, afnemende beroepenveld. Zo overlegt de RDR met de Raad voor de Rechtspraak en de Nederlandse Orde van Advocaten om ter precisering van de toepasselijke wettelijke bepalingen een standaard vast te stellen voor het 'civiel effect' van juridische opleidingen. Dat gebeurt in de vorm van een convenant.

Er kan derhalve worden gesteld dat enige vorm van nationale *benchmarking* plaatsvindt, doorgaans in een informele sfeer, behalve daar waar het nationale onderwijsvisitaties betreft en de beperkingen met betrekking tot voornoemd convenant. In dat kader voert het discipline-overleg ook formele taken uit.

3. Beroepsvereisten

Bij en krachtens de wet is de toegang tot de rechterlijke macht, de advocatuur en het notariaat geregeld. In de praktijk betekent dit dat er eisen worden gesteld aan de inrichting van bachelor- en masteropleidingen die moeten voorzien in toelating tot vervolgoopleidingen die opleiden voor functies in de rechterlijke macht, de advocatuur, het notariaat en de fiscaliteit.

² Gemeinnütziges Centrum für Hochschulentwicklung: www.che.de.

³ Uit het eindrapport van 2012: 'Consequently, even the proto list of the competences required by students and future practitioners of law are still at this stage no more than embryonic.' Tuning Sectoral Framework for Social Sciences – Final Report, 2008, blz. 45. Zie verder de landenoverzichten in annex 4 behorende bij het rapport (<http://tuningacademy.org/sqf-social-sciences/?lang=en>).

⁴ Er is een herziene versie in concept verschenen: Subject Benchmark Statement Law: Draft for Consultation March 2015

(<http://www.qaa.ac.uk/en/Publications/Documents/SBS-consultation-Law-15.pdf>).

⁵ Neue Wege in der Juristenausbildung, Essen, 2010,

http://www.stifterverband.info/wissenschaft_und_hochschule/lehre/juristenausbildung/.

De opleidingen die voor voorbereiding op de vervolgoopleidingen kiezen, maken dat in hun onderwijs- en examenregeling duidelijk door daarin de wettelijke beroepsvereisten en de nadere precisering ervan in het convenant, als hiervoor beschreven, nadrukkelijk op te nemen. De examencommissies van deze opleidingen zullen daartoe specifieke verklaringen afgeven, op basis waarvan de vervolgoopleidingen kunnen bepalen of een opleiding aan bedoelde eisen voldoet.

4. Eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleidingen

Op basis van nationale en relevante internationale vergelijkingen van eindkwalificaties bij vergelijkbare opleidingen en in een poging een maximale aansluiting te realiseren op het - zeer diverse - beroepenveld, maakt iedere rechtswetenschappelijke opleiding keuzes bij het opstellen van de eindkwalificaties. Deze maken deel uit van de Onderwijs- en Examenregeling (OER) van een afzonderlijke opleiding. Binnen deze eindkwalificaties komen ten minste drie categorieën aan de orde.

A. Kennis en inzicht

De afgestudeerde jurist beheerst de juridische kernleerstukken van het rechtsgebied of de rechtsgebieden waarop de opleiding zich oriënteert. Dat geldt zowel voor de materiële en formele, als voor de historische en theoretische aspecten ervan.

Parate kennis alleen is echter niet voldoende. Opleidingen streven daarom naar het ontwikkelen van 'werkelijk inzicht in het recht' bij hun studenten, in een academische omgeving waarin de 'waaromvragen' kunnen bloeien. Dat betekent dat naast de vorenbedoelde vakinhoudelijke kennis, methoden worden gedoceerd waarmee de nieuwste relevante ontwikkelingen en veranderingen kunnen worden bijgehouden. Inzicht in verschillen tussen grote juridische families (zoals tussen *common* en *civil law*), in de historische en filosofische ontwikkeling van het recht en voor zover de aard van de opleiding dit vereist of toelaat, in de methode van rechtsvergelijking, kunnen worden geïntegreerd in het onderwijs. De afgestudeerde jurist moet aldus in staat zijn om permanent zijn juridische kennis te actualiseren en zich eventueel op nieuwe terreinen te specialiseren.

B. Academische en juridische vaardigheden

Het voorgaande veronderstelt een groeiende nadruk op het verwerven van academische en juridische vaardigheden: (een leven lang) leren en het verwerven van een internationale attitude. Het veronderstelt ook dat de afgestudeerde jurist in staat is te reflecteren op het recht en maatschappelijke vraagstukken kan vertalen naar de taal die het recht hanteert om die vragen op te lossen. Tijdens de opleiding wordt de student gestimuleerd te zoeken naar vragen en problemen én naar antwoorden en oplossingen; hij wordt in staat gesteld een analytisch vermogen te ontwikkelen en hij leert kritisch te denken, te schrijven en te presenteren.

Daarbij is het vermogen om een juridische casus te kunnen formuleren en op te lossen essentieel. De afgestudeerde jurist dient daarvoor in staat te zijn op adequate wijze de relevante feiten te kunnen verzamelen, te verwerken en te waarderen en de rechtsregels daarop toe te passen. Van de jurist wordt verwacht dat hij een maatschappelijk probleem juridisch kan duiden en mogelijke handelingsrichtingen weet te schetsen.

Een jurist moet bovendien in staat zijn juridische kennis en een juridisch oordeel schriftelijk en mondeling aan vakgenoten, maar ook in andere professionele omgevingen over te dragen. Daarmee staat de taal als werkinstrument van de jurist centraal. Een correcte, goede en heldere mondelinge en schriftelijke beheersing van de Nederlandse taal (of van de Engelse taal indien de voertaal van de opleiding (deels) Engelstalig is) is onontbeerlijk. Daarbij dienen studenten tijdens hun opleiding, indien dit voor die opleiding relevant is, gelegenheid te krijgen kennis op te doen van de Engelse juridische terminologie in de huidige maatschappelijke context.

C. Academisch burgerschap / attitude

Tijdens de opleiding moet de aankomend jurist zich de rechtscultuur of de rechtsculturen eigen maken. Hij moet een beroepsethische houding ontwikkelen en zich ervan bewust zijn in welke



maatschappelijke context het recht functioneert en wat, in samenhang daarmee, zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid is. Het onderwijs en de onderwijsomgeving zijn de student hierbij behulpzaam. Het is belangrijk dat het onderwijs zodanig is ingericht dat maatschappelijke interesse wordt gestimuleerd en dat een natuurlijke belangstelling wordt gewekt voor juridische vraagstukken en het juridisch denken, evenals voor de functie van het recht in de samenleving.

5. Eindniveau

Opleidingen dienen op transparante wijze aan te geven hoe studenten in staat worden gesteld het eindniveau te bereiken én op welke wijze studenten kunnen aantonen dat zij het eindniveau hebben bereikt. Daarvoor wordt de basis in de eerste plaats gevormd door de toetsresultaten, werkstukken en presentaties.

Voor de juridische bacheloropleidingen geldt dat het bereikte eindniveau ook wordt weerspiegeld in een bachelorscriptie, bachelorthesis of eindwerkstuk, de benaming doet er niet toe. Het beantwoorden van een rechtsvraag met behulp van erkende rechtswetenschappelijke methoden en het verslag van het uitvoeren van het onderzoek dat daaraan ten grondslag ligt vormen daarvan de kern.

De bachelorthesis - of een andere vorm van eindwerkstuk - heeft niet als doel aan te tonen dat alle eindkwalificaties van de bacheloropleiding zijn behaald. Belangrijke vaardigheden als mondelinge vaardigheden worden daarmee bijvoorbeeld niet getoetst, evenals het inzicht in alle voor de bacheloropleiding relevante rechtsgebieden. Daarnaast speelt ook het gegeven dat in de meeste juridische bacheloropleidingen slechts een relatief gering aantal studiepunten beschikbaar is voor het eindwerkstuk. In de juridische bacheloropleidingen staat doorgaans het opdoen van onderzoeksvaardigheden, in de vorm methoden- en techniekenvakken, niet centraal. Het opdoen van onderzoeksvaardigheden is onderdeel van de algemene academische vorming van juristen en gebeurt vooral bij de behandeling van de afzonderlijke rechtsgebieden. Het staat opleidingen bovendien vrij om accenten aan te brengen die de eigen kleur van een opleiding weergeven. Die kleur zal dan ook tot uitdrukking komen in het eindwerkstuk.

Voor de masterthesis geldt hetzelfde, met het verschil dat het verder ontwikkelen van onderzoeksvaardigheden in de masteropleiding doorgaans een belangrijkere plaats inneemt, alleen al vanwege het feit dat het behalen van iedere juridische master in principe toegang geeft tot een promotietraject. Daarnaast worden er naast de reguliere masteropleidingen ook gespecialiseerde onderzoeksmasters aangeboden, waarin juist het opdoen van onderzoeksvaardigheden centraal staat. Bovendien wordt de ook voor de overige academische beroepspraktijk noodzakelijke verdieping pas in de masterfase bereikt. Dit komt onder andere tot uitdrukking in de plaatsing van de masterthesis in het curriculum, het doorgaans grotere aantal studiepunten dat in de master is ingeruimd voor het eindwerkstuk en de inhoudelijke eisen die daaraan worden gesteld.

6. Algemene kenmerken en doelstellingen van de bachelor- en masteropleidingen

Hierboven is reeds aangegeven dat het opleidingspalet breed is, zowel in aantal, in de gekozen specialisaties als in kleur. Dat neemt niet weg dat juridische opleidingen gemeenschappelijke kenmerken hebben – en moeten hebben. Deze kenmerken hoeven niet bij elke opleiding in dezelfde mate aanwezig te zijn, maar ze moeten in de kern van iedere juridische opleiding wel enige weerklank vinden. Hoe opleidingen dat concreet doen, ligt vast in de Onderwijs- en Examenregeling (OER) van een opleiding.

In rechtswetenschappelijke bacheloropleidingen staan de volgende kenmerken centraal:

- a. de maatschappelijke functie van het recht;
- b. de kernbegrippen van de voornaamste rechtsgebieden binnen het recht: het privaatrecht, het staatsrecht, het bestuursrecht, het strafrecht, het Europees recht, het internationaal recht en, voor fiscale en notariële opleidingen, het belastingrecht;
- c. het recht als samenhangend systeem;

d. de theoretische grondslagen en de historische ontwikkeling van het recht en, voor fiscale en notariële opleidingen, de economische aspecten van het recht.

In rechtswetenschappelijke masteropleidingen wordt de kennis van één of meerdere rechtsgebieden of specifieke onderwerpen daarbinnen, verder verdiept. Centrale kenmerken zijn:

e. de maatschappelijke functie van het (rechts)gebied dat door de opleiding wordt bestreken, de grenzen alsook de betrekkelijkheid ervan;

f. verdieping of verbreding van de kernbegrippen van één of meerdere rechtsgebieden (het privaatrecht, het staatsrecht, het bestuursrecht, het belastingrecht, het strafrecht, het Europees recht en het internationaal recht);

g. de plaats van het bestreken rechtsgebied in het samenhangend systeem van het recht;

h. de theoretische grondslagen en de historische ontwikkeling van het rechtsgebied en, voor fiscale en notariële opleidingen, economische aspecten van het recht.

Met academische juridische opleidingen wordt voorts beoogd:

i. het verwerven van kennis van en inzicht in het recht, waarbij het recht wordt beschouwd mede in zijn Europese, internationale en rechtsvergelijkende context;

j. te reflecteren op de grenzen van het recht, alsook de betrekkelijkheid ervan;

k. het verwerven van academische en juridische vaardigheden. Daaronder wordt in dit kader verstaan:

1. het vermogen om als een academicus over het recht na te denken;

2. het vermogen om met vakgenoten en met niet-juristen vanuit de opgedane kennis en het verkregen inzicht te communiceren, gebruikmakend van een analytische houding en uitstekende spreek- en schrijfvaardigheden;

3. het vermogen tot het toepassen van een relevant wetenschappelijk instrumentarium;

4. het vermogen om deel te nemen aan het wetenschappelijk debat;

5. het vermogen om kennis te vergaren, te waarderen, te verwerken en toe te passen;

6. het vermogen om specifieke kennis op het gebied van het recht toe te passen in een bredere wetenschappelijke, historische, filosofische, ethische en maatschappelijk-culturele context;

7. het vermogen om kritisch te kunnen omgaan met rechtsregels en rechtspraak en daarbij nieuwe oplossingen te zoeken en te vinden;

8. het vermogen om nieuwe ontwikkelingen en nieuwe rechtsgebieden bij te houden en te exploreren;

9. het vermogen om te gaan met de toenemende mondialisering, Europeanisering en internationalisering van het recht.

l. het ontwikkelen van academisch burgerschap dat besef inhoudt van een beroepsethische houding en bewustwording van de maatschappelijke context waarin het recht functioneert, alsmede de maatschappelijke verantwoordelijkheid die hiermee ontstaat voor de academisch opgeleide jurist.



BIJLAGE 3: BEOOGDE EINDKWALIFICATIES

Afgestudeerden van de opleiding hebben de volgende eindkwalificaties bereikt, gerangschikt volgens de Dublin-descriptoren: 'kennis en inzicht', 'toepassen van kennis en inzicht', 'oordeelsvorming', 'communicatie' en 'leervaardigheden'.

Dublin-descriptoren

Kennis en inzicht	De master heeft aantoonbare kennis en inzicht, gebaseerd op de kennis en het inzicht op het niveau van Bachelor en die deze overtreffen en/of verdiepen, alsmede een basis of een kans bieden om een originele bijdrage te leveren aan het ontwikkelen en/of toepassen van ideeën, vaak in onderzoeksverband;
Toepassen van kennis en inzicht	De master is in staat om kennis en inzicht en probleemoplossende vermogens toe te passen in nieuwe of onbekende omstandigheden binnen een bredere (of multidisciplinaire) context die gerelateerd is aan het vakgebied; is in staat om kennis te integreren en met complexe materie om te gaan;
Oordeelsvorming	De master is in staat om oordelen te formuleren op grond van onvolledige of beperkte informatie en daarbij rekening te houden met sociaalmaatschappelijke en ethische verantwoordelijkheden, die zijn verbonden aan het toepassen van de eigen kennis en oordelen;
Communicatie	De master is in staat om conclusies, alsmede de kennis, motieven en overwegingen die hieraan ten grondslag liggen, duidelijk en ondubbelzinnig over te brengen op een publiek van specialisten en niet-specialisten;
Leervaardigheden	De master bezit de leervaardigheden die hem of haar in staat stellen een vervolgstudie aan te gaan met een grotendeels zelfgestuurd of autonoom karakter.

Eindkwalificaties

Kennis en inzicht

1. De master heeft grondige kennis van en diepgaand inzicht in de grondbeginselen en systematiek van het jeugdrecht, de historische context en de van belang zijnde verdragen, wetten en regelingen – en de onderlinge samenhang daarvan:
 - a. het VN-verdrag inzake de rechten van het kind, het Europees Verdrag voor de Rechten van de mens en andere internationale mensen- en kinderrechtenstandaarden;
 - b. de relevante bepalingen uit boek 1 en 4 BW, het wetboek van Strafrecht en het wetboek van Strafvordering, de Wet op de Jeugdzorg en bijbehorende wetten en regelingen.
2. De master heeft grondige kennis van en inzicht in de (procesrechtelijke) positie van de minderjarige en van ouders en verzorgers in de relevante deelgebieden van het nationale en internationale recht – en het onderscheid daartussen, te weten:
 - a. het staats- en bestuursrecht -> m.n. (gesloten) jeugdzorg;
 - b. het straf- en strafprocesrecht -> m.n. jeugdstraf(proces)recht, aanpak jeugdcriminaliteit, de rechtspositie van de minderjarige als slachtoffer in het strafrecht;
 - c. het civiele recht -> m.n. jeugdbescherming, personen- en familierecht en de positie van het kind in het gezin, inclusief internationaal privaatrecht;

- d. het internationaal publiekrecht -> m.n. kinderrechten en de doorwerking in het Nederlandse rechtstelsel;
 - e. het Europees recht -> m.n. de erkenning van de positie van de minderjarige in Europees recht en het belang daarvan voor het Nederlandse recht.
3. De master heeft inzicht in de maatschappelijke en ethische context waarin het jeugdrecht zich ontwikkelt en manifesteert.

Toepassen kennis en inzicht

- 4. De master is in staat de bovengenoemde kennis toe te passen in de wetenschap, d.w.z. is in staat complexe problemen die betrekking hebben op de onderdelen genoemd onder 2. diepgaand en in onderling verband te analyseren – en hiervoor creatieve juridische oplossingen te verzinnen.
- 5. De master is in staat de bovengenoemde kennis toe te passen in de rechtspraak (waaronder de zgn. Togaberoepen indien deze opleiding wordt afgerond in combinatie met het afsluitend examen van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid of Notarieel recht die voldoet aan de door de relevante beroepsorganisaties geformuleerde Civiel Effect-eisen).
- 6. De master is in staat de bovengenoemde kennis toe te passen in de beroepspraktijk van beleidsmakers en belangenorganisaties (bijv. bij het ontwikkelen van lobbyactiviteiten).

Oordeelsvorming

- 7. De master is in staat om zich op basis van wetenschappelijk verantwoorde feiten en gegevens, en op basis van een beargumenteerde, verantwoorde en controleerbare afweging, zelfstandig een mening te vormen over juridische en maatschappelijke vraagstukken op het gebied van m.n. het jeugdrecht, maar ook aanverwante rechtsgebieden.
- 8. De master is in staat om uitkomsten van juridisch wetenschappelijk onderzoek op het gebied van het jeugdrecht op waarde te schatten.
- 9. De master heeft de competentie om vanuit verschillende rechtsgebieden maatschappelijk relevante thema's te bestuderen en de opgedane kennis van verschillende rechtsgebieden toe te passen op maatschappelijke vraagstukken binnen het jeugdrecht.
- 10. De master is in staat kritisch na te denken over de ethische, sociaal-maatschappelijke en politieke implicaties van kwesties op het gebied van het (jeugd)recht en zich zelfstandig een mening te vormen op basis van een beargumenteerde afweging van relevante aspecten bij een bepaald vraagstuk, en deze mening te presenteren.

Communicatie

- 11. De master is in staat om zijn bevindingen en conclusies over concrete casus op het gebied van m.n. het jeugdrecht, maar ook aanverwante rechtsgebieden, mondeling en schriftelijk helder te presenteren:
 - a. voor vakgenoten, waar nodig in de door de juridische beroepspraktijk vereiste vorm (verweerschrift, verzoekschrift, pleitnota, pleidooi);
 - b. voor direct betrokkenen bij (juridische) vraagstukken in het jeugdrecht met geen of beperkte juridische kennis.
- 12. De master is in staat zijn meningen, bevindingen en conclusies over kwesties op het gebied van m.n. het jeugdrecht, maar ook aanverwante rechtsgebieden, schriftelijk en mondeling helder te presenteren aan collega's uit de beroepspraktijk van beleidsmakers en belangenorganisaties (waar nodig in de vorm van een beleidsnotitie of lobbydocument).
- 13. De master is in staat wetenschappelijke debatten op het gebied van de deelgebieden genoemd onder 2. te volgen en daaraan deel te nemen.
- 14. De master is in staat de resultaten van zijn juridische onderzoek schriftelijk en mondeling te presenteren volgens de normen van het juridische wetenschappelijke onderzoek.



Leervaardigheden

15. De master heeft de leervaardigheden verworven om (grotendeels) zelfstandig juridisch onderzoek op het terrein van m.n. het jeugdrecht, maar ook aanverwante rechtsgebieden, uit te voeren dat in beginsel tot de academische promotie zou kunnen leiden.
16. De master heeft de leervaardigheden verworven om de tijdens de opleiding verworven kennis en vaardigheden op het gebied van m.n. het jeugdrecht, maar ook aanverwante rechtsgebieden, (grotendeels) zelfstandig verder uit te zoeken.

BIJLAGE 4: OVERZICHT VAN HET PROGRAMMA

Jeugdrecht, 2017-2018

Let op: alle informatie is onder voorbehoud van wijzigingen!

De opleiding kent een aantal aanvullende onderwijsactiviteiten: o.a. reflectieseminars, openingscollege, bijeenkomsten met het beroepenveld, deelname aan congressen en symposia. Zie voor meer informatie hierover de Blackboardomgeving van de masteropleiding Jeugdrecht.

Jaar 1

Vak	Semester	Blok	EC	Niveau
Semester 1				
ILS – Rechtshandhaving in domeinoverstijgend perspectief	1		5	500
Personen- en Familierecht vanuit de Minderjarige Belicht	1		5	500
Jeugdbescherming en Jeugdhulp	1		5	500
Practicum Jeugdrecht	1		10	600
Scriptie Jeugdrecht	1		5	600
Semester 2				
Privatissimum Jeugdrecht	2		10	600
Jeugd- en Straf(proces)recht	2		5	500
Children's Rights	2		5	500
Profileringsvak Jeugdrecht: keuze uit 1 van 2 onderstaande vakken:				
→ Kind en Migratie	2		5	500
→ Kind en internet	2		5	500
Scriptie Jeugdrecht	2		5	600



BIJLAGE 5: BEZOEKPROGRAMMA

Woensdag 22 november 2017		
9.30	10.00	Aankomst en welkom
10.00	12.30	Vorbereidend overleg en inzien documenten
12.30	13.00	Lunch
13.00	14.00	Gesprek met inhoudelijk verantwoordelijken alle opleidingen 1. Dr. mr. P.C. (Peter) van Es, Portefeuillehouder Onderwijs/ Opleidingsdirecteur Notarieel Recht 2. Mr. dr. C. (Chris) de Kruif, Opleidingsdirecteur Rechtsgeleerdheid/UD Staats- en bestuursrecht 3. Mr. dr. J. (Jan) Vleggeert, Opleidingsdirecteur Fiscaal recht /UHD Belastingrecht 4. Prof. mr. drs. M.R. (Mariëlle) Bruning, Opleidingsdirecteur masteropleiding Jeugdrecht/Hoogleraar Jeugdrecht 5. Dr. A.G. (Gerda) Korevaar, Coördinator afdeling Onderwijsbeleid 6. B. (Bas) Knapp, Student-lid (assessor) faculteitsbestuur afstudeerrichting Economie en Recht
14.00	14.45	Gesprek met studenten B Rechtsgeleerdheid 1. Siwan Delewi Mono-disciplinair 2. Matthijs Wijling Propedeuse 3. Sabrina Namias de Crasto Propedeuse 4. Marith van Dijk Student-tutor/mono-disciplinair 5. Martijn Berk Deeltijd/mono-disciplinair 6. Mees Veeger Entrepreneurship & Management 7. Kimberley Muijsert Honours College 8. Fleur Hunink International Business Law 9. Michiel Hanssen Mono-disciplinair RG en Fiscaal Recht
14.45	15.15	Pauze
15.15	16.00	Gesprek met studenten M Rechtsgeleerdheid 1. Roel Becker Afstudeerrichting Civiel recht 2. Willemijn Waas Afstudeerrichting Straf- en Strafprocesrecht 3. Maaïke Faase Afstudeerrichting Staats- en Bestuursrecht 4. Laurent van Gommeren Afstudeerrichting Financieel Recht 5. Tim Hartman Afstudeerrichting Civiel recht 6. Claire Vegter Afstudeerrichting Public International Law 7. Caspar Klos Afstudeerrichting European Law 8. Marieke Mohaboe Afstudeerrichting Encyclopedie en Filosofie van het Recht
16.00	16.45	Gesprek met docenten B en M Rechtsgeleerdheid 1. Dr. J.J. (Jorrit) Rijpma, Universitair Hoofddocent Europees Recht 2. Mr. M. (Meehea) Park, Promovenda Europees Recht/docent Moot Court 3. T.D. (Tjebbe) Geldof, Onderwijs- en onderzoeksmedewerker Staats- en Bestuursrecht/Promovendus 4. Prof. Dr. N.M. (Niels) Blokker, Hoogleraar Internationaal Institutioneel Recht 5. Mr. dr. J. (Jelle) Nijland, Universitair Docent Ondernemingsrecht 6. Drs. B.L. (Bo) Terpstra, Docent Economie 7. Prof. Mr. W. (Willemien) den Ouden, Hoogleraar Staats- en Bestuursrecht/voormalig Dean Honours Academy 8. Mr. M.D.R.M. (Monique) de Deugd, Docent Civiel recht 9. Mr. dr. A.J. (Arie-Jan) Kwak, Universitair Docent Encyclopedie van de rechtswetenschap
17.00	17.15	Pauze

17.15	17.45	Gesprek met leden van de opleidingscommissies B en M Rechtsgeleerdheid 1. Mr. dr. E.V. (Erik) Koppe, Universitair docentlid/Publiekrecht 2. Dr. K.M. (Kelly) Pitcher, Universitair docentlid/Straf- en Strafprocesrecht 3. Mr. dr. L.M. (Laura) van Bochove, Universitair docentlid/Privaatrecht 4. Jantine Rozenboom, Studentlid bacheloropleiding 5. Melinda van Os, Studentlid masterrichting Arbeidsrecht 6. Ingrid van Woudenberg, Studentlid bacheloropleiding 7. Tonko van Leeuwen, Studentlid masterrichting Encyclopedie 8. Lotte Chevalier, Studentlid masterrichting Public International Law
17.45	18.30	Gesprek met alumni M Rechtsgeleerdheid 1. Renée van Hoof, Afstudeerrichting Ondernemingsrecht 2. Rosanne van der Straten, Afstudeerrichting European Law 3. Lieke Feenstra, Afstudeerrichting Staats- en Bestuursrecht 4. Ibrahim El-Mokadem, Afstudeerrichting Straf- en Strafprocesrecht 5. Laurens Hillen, Afstudeerrichting Financieel Recht
Donderdag 23 november 2017		
9.00	10.00	Voorbereidend overleg en inzien documenten; spreekuur (9.30-10.00)
10.00	10.45	Gesprek met studenten B en M Fiscaal recht (incl. opleidingscommissie) 1. Romy Post, Bacheloropleiding 2. Madelon Vos, Bacheloropleiding 3. Daan Kok, Bacheloropleiding 4. Jurian Lock, Masteropleiding 5. Bastiaan van Ganzen, Masteropleiding 6. Tiffany Ferreira, Masteropleiding
10.45	11.30	Gesprek met docenten B en M Fiscaal recht (incl. opleidingscommissie) 1. Mr. dr. J. (Jan) Vleggeert, Opleidingsdirecteur Fiscaal Recht/UHD Belastingrecht 2. Prof. Mr. dr. J.P. (Koos) Boer, Hoogleraar Belastingrecht 3. Mr. drs. T.A. Cramwinckel, Promovendus/Ph.D.-fellow 4. Mr. drs. J.J.H. (Judith) Reijnen, Fiscaalrechtelijk docent 5. Mr. H. (Heiko) Lohuis, Fiscaalrechtelijk docent 6. Mr. dr. E.A.M. (Esther) Huiskers-Stoop, Universitair Docent
11.30	11.45	Pauze
11.45	12.30	Gesprek met leden van de examencommissie 1. Mr. dr. M.J. (Machteld) Vonk, Lid (Jeugdrecht) 2. Dr. C.C. (Silvia) Vink, Extern lid 3. Prof. Mr. D.F.M.M. (Niek) Zaman, Voorzitter (Notarieel recht) 4. Mr. dr. J. (Jan) Robbe, Plv. voorzitter (Staats- en Bestuursrecht) 5. Dr. A.A.T. (Anke) Ramakers, Lid (Criminologie) 6. Prof. Mr. W.G. (Pim) Huijgen, Lid (Notarieel recht) 7. Prof. Mr. C.G. (Clementine) Breedveld, voormalig lid (Burgerlijk recht)
12.30	13.00	Lunch
13.00	13.45	Gesprek met studenten M Jeugdrecht (incl. opleidingscommissie) 1. Francesca van Dongen 2. Nabila Zerkouni 3. Thijs Hannema 4. Mindy Mosk 5. Marleen Eizinga 6. Lisa van Zelm 7. Isabelle Kornelis
13.45	14.30	Gesprek met docenten M Jeugdrecht (incl. opleidingscommissie) 1. Prof. Dr. mr. T. (Ton) Liefwaard, Hoogleraar 2. Mr. drs. Y.N. (Yannick) van den Brink, Universitair Docent 3. Mr. E.A.J. (Jeanette) Satink, Docent 4. Mr. K.A.M. (Kartica) van der Zon, Promovendus/Ph.D.-fellow 5. Prof. Dr. mr. P.R. (Peter) Rodrigues, Hoogleraar Immigratierecht 6. Mr. M.M.C. (Manuela) Limbeek, Docent 7. Prof. Mr. dr. E.M. (Isabeth) Mijnaerends, Bijzonder hoogleraar



14.30	15.00	Pauze
15.00	15.45	Gesprek met studenten B en M Notarieel recht (incl. opleidingscommissie) 1. Lenina Broers, Bacheloropleiding 2. Bob Ilijasevic, Bacheloropleiding 3. Danique Westerbeek, Bacheloropleiding 4. Lauresse Anemaet, Bacheloropleiding 5. Chantal Jansen, Masteropleiding 7. Mirjam Blom, Masteropleiding 8. Maureen van der Wal, Masteropleiding
15.45	16.30	Gesprek met docenten B en M Notarieel recht (incl. opleidingscommissie) 1. Prof. Mr. W.G. (Pim) Huijgen, Hoogleraar 2. Prof. dr. F. (Frans) Sonneveldt, Hoogleraar 3. Mr. dr. J.A.J. (Jacqueline) Peter, Universitair Docent 4. Dr. mr. G.G.B. (Guus) Boelens, Universitair Docent 5. Mr. T.H. (Teico) Sikkema, Docent 6. Mr. L.M. (Laurens) de Hoog, Promovendus/Ph.D.-fellow 7. J.J.H. (Joris) Hermeling, promovendus/Ph.D.-fellow 8. Mr. R.L.G. (Roberto) van den Heuvel, fiscaalrechtelijk docent
16.30	17.00	Pauze
17.00	18.00	Gesprek met alumni M Notarieel recht, M Fiscaal recht, M Jeugdrecht 1. Katherine Filesia, Notarieel recht 2. Paul Berssenbrugge, Notarieel recht 3. Rosanne Madern, Notarieel recht 4. Julius Bos, Notarieel recht 5. Ceril van Leeuwen, Jeugdrecht 6. Mariëlle Bahlmann, Jeugdrecht 7. Marit Oosterom, Fiscaal recht 8. Jop Lemmen, Fiscaal recht 9. Lynn van den Berg, Fiscaal recht
Vrijdag 24 november 2017		
09.00	10.00	Eindgesprek met formeel verantwoordelijken 1. Prof. Dr. J.P. (Joanne) van der Leun, Decaan Faculteit 2. Dr. mr. P.C. (Peter) van Es, Portefeuillehouder Onderwijs/Opleidingsdirecteur Notarieel Recht 3. Mr. dr. C. (Chris) de Kruif, Opleidingsdirecteur Rechtsgeleerdheid/UD Staats- en bestuursrecht 4. Mr. dr. J. (Jan) Vleggeert, Opleidingsdirecteur Fiscaal recht /UHD Belastingrecht 5. Prof. mr. drs. M.R. (Mariëlle) Bruning, Opleidingsdirecteur masteropleiding Jeugdrecht/Hoogleraar Jeugdrecht 6. Dr. A.G. (Gerda) Korevaar, Coördinator afdeling Onderwijsbeleid 7. B. (Bas) Knapp, Studentlid faculteitsbestuur
10.00	10.30	Rondleiding
10.30	12.30	Opstellen voorlopige bevindingen
12.30	13.00	Pauze en lunch
13.00	16.00	Opstellen voorlopige bevindingen
16.00	16.30	Vorbereiden mondelinge rapportage (panel intern)
16.30	17.00	Mondelinge rapportage voorlopige bevindingen

BIJLAGE 6: BESTUDEERDE EINDWERKEN EN DOCUMENTEN

Het panel heeft voorafgaand aan het bezoek eindwerken bestudeerd van afgestudeerden. De studentnummers van de eindwerken zijn bekend bij QANU en kunnen op verzoek worden opgevraagd.

Het panel heeft tijdens het bezoek onder meer de volgende documenten bestudeerd (deels in *hard copy* en deels via de elektronische leeromgeving):

- Studiemateriaal, waaronder toetsopgaven en een representatieve selectie handboeken, van de volgende cursussen in de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid:

1. Jeugdbescherming en Jeugdhulp
2. Practicum Jeugdrecht
3. Privatissimum Jeugdrecht
4. Children's Rights

- Scriptiehandleidingen voor de bachelor- en masterscriptie 2017-2018
- Studenthandleiding bachelorscripties juridische opleidingen 2017-2018
- Bestuurlijke reactie op rapport Kwaliteitsborging FdR 2015-2016 CvT
- Commissie van Tien 15-16
- Handleiding digitale plagiaatcontrole masterscripties
- Interpretatie safe-assignrapport
- Interpretatie turnitin-rapport
- Rapport kwaliteitsborging toetsing FdR 2016-2017
- Uitleg mbt uitvalsgegevens
- Beoordelingsprocedure Juridische Taaltoets propedeusestudenten
- geaggregeerde exitenquetes juridische opleidingen
- Informatie bij offerte taaltoets
- Slagingspercentages taaltoets
- Toetsplannen juridische opleidingen
- Verslagen Examencommissie
- Verslagen Opleidingscommissies

